

Geografski modeli eko - turizma u Istarskoj županiji

Udovičić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:734648>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

PETRA UDOVIČIĆ

GEOGRAFSKI MODELI EKOTURIZMA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

Diplomski rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

PETRA UDOVIČIĆ

GEOGRAFSKI MODELI EKOTURIZMA U ISTARSKOJ ŽUPANJI

Diplomski rad

JMBAG: 0303074687, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Turistička geografija Hrvatske

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Geografija

Znanstvena grana: Društvena geografija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nikola Vojnović

Pula, lipanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Petra Udovičić, kandidatkinja za magistricu Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 14.06.2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Petra Udovičić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom *Geografski modeli ekoturizma u Istarskoj županiji* upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 14.06.2023.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. EKOTURIZAM KAO OBLIK ODRŽIVOG TURIZMA.....	3
1.1. Pojam ekoturizma.....	3
1.2. Glavna obilježja ekoturizma.....	6
1.3. Ekoturist.....	9
2. RAZVOJ EKOTURIZMA.....	12
2.1. Razvoj ekoturizma u svijetu.....	12
2.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj.....	14
3. ZAŠTIĆENA PRIRODNA PODRUČJA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI.....	18
3.1. Javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima prirode.....	18
3.2. Ekološka mreža Natura 2000 i ugrožene vrste.....	20
3.3. Zaštićeni dijelovi prirode.....	23
3.3.1. Nacionalni park Brijuni.....	24
3.3.2. Park prirode Učka.....	27
3.3.3. Posebni rezervati.....	30
3.3.4. Spomenici prirode.....	34
3.3.5. Značajni krajobrazi.....	37
3.3.6. Park-šume.....	44
3.3.7. Spomenici parkovne arhitekture.....	48
4. EKOTURIZAM I TURISTIČKA VALORIZACIJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI.....	50
4.1. Početci i stanje ekoturizma.....	50
4.2. Turistička valorizacija na odabranim primjerima NP Brijuni i PP Učka.....	54
4.3. Zadovoljstvo posjetitelja NP Brijuni, PP Učka, park-šume Šijana i značajnog krajobraza Kamenjak.....	60
4.4. Geografski modeli održivosti i neodrživosti NP Brijuni i PP Učka.....	61
4.5. SWOT analiza i daljnje mogućnosti razvoja ekoturizma.....	63
ZAKLJUČAK.....	66
LITERATURA.....	69
POPIS PRILOGA.....	76
SAŽETAK.....	77
SUMMARY.....	78

UVOD

Naziv ovog diplomskog rada je *Geografski modeli ekoturizma u Istarskoj županiji*. Turizam je fenomen koji se razvija vrlo brzo te je iznimno važan element gospodarstva u mnogim državama. Osim pozitivnih utjecaja sa sobom nosi i negativne učinke. Prekomjeran broj turista narušava dobrobit same destinacije te lokalnog stanovništva. Zbog toga se sve više destinacija okreće održivom turizmu kroz razvijanje posebnih oblika turizma. Razvijanjem ekoturizma se nastoji očuvati priroda te poboljšati kvaliteta života lokalnog stanovništva.

Diplomski rad podijeljen je u četiri međusobno povezana poglavlja. Prvo poglavlje rada naziva se *Ekoturizam kao oblik održivog turizma*. U poglavlju je definiran pojam ekoturizma te su navedena glavna obilježja ekoturizma. Također su opisani ekoturisti, odnosno njihovo ponašanje i aktivnosti za vrijeme odmora. *Razvoj ekoturizma* naziv je drugog poglavlja. Opisan je razvoj ekoturizma u svijetu te posebno u Hrvatskoj. Treće poglavlje se naziva *Zaštićena prirodna područja u Istarskoj županiji*. U poglavlju su opisane javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima u Istri. Navedeni su dijelovi Ekološke mreže Natura 2000 i ugrožene vrste. Opisani su svi zaštićeni dijelovi prirode odnosno nacionalni park, park prirode, posebni rezervati, spomenici prirode, značajni krajobrazi, parkovi šume i spomenici parkovne arhitekture. Zadnje poglavlje je *Ekoturizam i turistička valorizacija zaštićenih područja u Istarskoj županiji* gdje su analizirana turistička kretanja te zastupljenost ekoturizma u Istri. Naglasak je na turističkoj valorizaciji zaštićenih prirodnih područja na odabranim primjerima NP Brijuni i PP Učka te analiziranju njihove održivosti. Prikazano je zadovoljstvo posjetitelja nekoliko zaštićenih područja Istarske županije te je predstavljena SWOT analiza Istarske županije kao destinacije ekoturizma i daljnje mogućnosti razvoja. Na kraju rada se nalazi zaključak s osvrtom na sva poglavlja te popis literature korištene prilikom pisanja rada. Nakon toga slijedi popis priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada je aspekt ekoturizma u cjelokupnoj turističkoj ponudi Istarske županije, odnosno njegova važnost i doprinos održivom razvoju županije.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti povijesni razvoj ekoturizma i njegova glavna obilježja s posebnim osvrtom na zaštićena područja Istarske županije. Svrha rada je temeljem istraženog prikazati ponudu ekoturizma u Istarskoj županiji odnosno u kojoj mjeri su zaštićena područja Istarske županije turistički valorizirana.

U okviru predmetnog istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Ekoturizam je oblik posebnih vrsta turizma koji obuhvaća odgovorna putovanja s ciljem zaštite prirodnog okoliša, minimiziranja negativnih utjecaja na okoliš te podržavanja dobrobiti lokalnog stanovništva.

Hipoteza 2: Istarska županija je bogata zaštićenim prirodnim područjima koja nisu adekvatno turistički valorizirana.

Hipoteza 3: Zbog brojnih zaštićenih prirodnih područja Istarska županija ima veliki potencijal za daljnji razvoj ekoturizma koji bi omogućio održivi razvoj turizma.

Kod pisanja diplomskog rada korištene su različite znanstvene metode, a to su indukcija, dedukcija, analiza te deskripcija. Tiskana literatura koja se koristila prilikom pisanja rada su knjige iz Sveučilišne knjižnice u Puli te Gradske knjižnice Pula. U digitalnom obliku koristile su se publikacije, znanstveni radovi, časopisi i knjige. Također su korišteni internetski izvori službenih internetskih stranica i portala.

1. EKOTURIZAM KAO OBLIK ODRŽIVOG TURIZMA

Danas je jedan od najčešće spominjanih oblika turizma u svijetu upravo ekoturizam. Unatoč tome ovaj oblik turizma ne spada u najvažnije oblike prema ostvarenom prometu te prihodima od turizma. Ekoturizam ima važnu ulogu u promociji turističkih destinacija te se često ističe kao jedan od poželjnijih oblika turističkog razvoja. Upravo zbog toga je 2002. godina bila proglašena godinom ekoturizma te je tada održano mnogo znanstvenih i stručnih skupova. Najvažniji i najveći bio je u Quebecu u Kanadi organiziran od strane UNWTO-a pod nazivom *Svjetski ekoturistički sastanak na vrhu*. Još tada je naglašena važnost ekoturizma u cjelokupnom razvoju turizma u svijetu te je potaknut njegov daljnji razvoj.¹ U ovom poglavlju će se detaljno objasniti pojam ekoturizma i njegova glavna obilježja te će se opisati ponašanje i aktivnosti ekoturista za vrijeme odmora.

1.1. Pojam ekoturizma

Ekoturizam je posebni oblik turizma u kojem je naglasak na boravku turista u prirodnoj i nezagađenoj okolini, posebno u područjima s određenim stupnjem zaštite.² Zaštićeno prirodno područje je geografsko područje kojim se zakonski ili na drugi način upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te kulturnih vrijednosti.³ Zaštićena područja spadaju u najvrijednije i najatraktivnije dijelove geografskog prostora. Svaka država posvećuje veliku pažnju zaštićenim dijelovima prirode zbog zaštite različitih obilježja tih područja, stručnih i znanstvenih motiva te nacionalnog prestiža i ponosa. Zaštićena područja imaju veliku odgojno-obrazovnu funkciju kroz posjećivanje, boravak i učenje o značaju zaštite prirodnih područja te rijetke i ugrožene flore i faune. Turistička funkcija zaštićenih područja je prema kategorizaciji važnosti ciljeva upravljanja na drugom mjestu, iza funkcije zaštite. Proglašenje, čuvanje i razvoj zaštićenih područja trebalo bi omogućiti svim zainteresiranim mogućnost posjeta i odmora u tim prostorima, što često nije slučaj.

¹ Čorak, S. i Mikačić V., 2006: *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, str. 149.

² Vukonić, B. i Čavlek, N., 2001: *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb, str. 84.

³ Vojnović, N., 2017: *Prirodna osnova i turizam*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, str. 125., dostupno na: https://www.unipu.hr/images/50022829/Nikola_Vojnovic-Prirodna_osnova_i_turizam.pdf, (pristupljeno 03.04.2023.)

Unatoč tome povećanje udjela zaštićenih prirodnih područja u turističkoj destinaciji ima dva glavna pozitivna ishoda na daljnji razvoj održivog turizma, a to su povećanje značaja zaštite prirode i biološke raznolikosti te jačanje turističke atraktivnosti regije.⁴ Vrlo je teško odrediti daljnje perspektive održivosti postojećeg međusobnog odnosa zaštićenih dijelova prirode te potreba razvoja suvremenog turizma. Uvažavajući povijesni aspekt i suvremene tendencije turističkih kretanja oblik turizma koji bi u svom najširem teorijskom i značenjskom aspektu mogao zadovoljiti idealan scenarij održivosti je ekoturizam. Ova vrsta turizma se definira kao održiv oblik zasnovan na prirodnoj osnovi. Fokusira se na doživljaje i učenje o prirodi. Etički je koncipiran da ima nisku razinu utjecaja, da je antikonzumeristički i lokalno orijentiran.⁵

Iako se primarno vezuje za prirodu, ekoturizam također uključuje suvremene i tradicionalne kulturne specifičnosti prostora.⁶ Ekoturizam se različito definira u različitim dijelovima svijeta i kulturama. Razlog tome su velike razlike u vrstama turističkih proizvoda ekoturizma, kulturno-civilizacijskim razlikama te različitim krajolicima u kojima se odvija ta vrsta turizma. UNWTO je 2001. i 2002. godine organizirao konferencije u različitim dijelovima svijeta kako bi se što bolje rasvijetlile te razlike u ekoturizmu. Tako su posebne konferencije održane za prostor Afrike, obije Amerike, Aziju, Mediteran, područje bivšeg SSSR-a i Kine, male otoke te za pustinjska i planinska područja. Na tim konferencijama jasno su se mogla vidjeti različita stajališta o ekoturizmu. 2002. godine ekoturizam je bio glavna tema i na stručnim skupovima turističkih sajmova u Berlinu, Chicagu, Madridu i Hannoveru. Velika je razlika u poimanju ekoturizma u visokorazvijenim zemljama kao što su Kanada, SAD, Australija te skandinavske zemlje koje imaju dobro očuvanu prirodnu baštinu. U ovim zemljama je karakteristično odvijanje ekoturizma u izrazito očuvanim prirodnim prostorima, korištenje jednostavnijih oblika smještaja te izrazito pridržavanje mjera zaštite okoliša uz ograničen broj posjetitelja. Prilikom gradnje privatnih sadržaja nastoji se koristiti isključivo ekološki prihvatljiv materijal. Ekoturisti nastoje jesti zdravu hranu ekološki proizvedenu te sami odnose otpad. U nacionalnim parkovima ne smiju postojati stalna naselja te je isključeno svako uplitanje čovjeka u ovom području. Potpuna suprotnost od toga je ekoturizam u gušće naseljenim dijelovima Europe gdje se ekoturizam miješa

⁴ loc. cit.

⁵ ibidem, str. 144.

⁶ Rabotić, B., 2012: *Selektivni oblici turizma*, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, str. 33.

s drugim vrstama turizma kao što su ruralni, kulturni te odmorišni. Ekoturizam je osobito prisutan u nacionalnim parkovima. U sredozemnim zemljama je prisutan ekoturizam u blizini glavnih turističkih zona uz obalu. Pod ekoturizam spada i širenje pješačkih staza, zaštita i obnova spomenika te tradicionalnih kuća i prenamjena oštećenih kuća u kuće za odmor.⁷

Prema zaključcima s konferencije u Grčkoj održane 2001. godine ekoturizam se na Sredozemlju promatra kao način za smanjenje opterećenja obalnih destinacija. Ekoturizam na taj način potiče razvoj slabije naseljenih ruralnih područja. Takva situacija može se vidjeti u Francuskoj, Italiji, Španjolskoj, Grčkoj, Cipru te Hrvatskoj posebice Istri.⁸

U zemljama u razvoju ekoturizam se odvija u zaštićenim područjima. Također postoje ograničenja pri kretanju turista kako bi se što bolje zaštitio okoliš. Ekoturisti su obično ekološki obrazovani i zahtjevni turisti iz visoko razvijenih zemalja. Unatoč tome u zemljama u razvoju prisutni su i procesi posve suprotni načelima ekoturizma. Obično imaju nerazvijeno zakonodavstvo pa je u ekoturističkim zonama često razvijen lovni turizam te drugi oblici turizma koji obuhvaćaju prekomjerno korištenje vozila u zaštićenim područjima. Nekontrolirano zagađenje okoliša u ovim područjima nije rijetkost. Također dolazi do negativnih oblika ponašanja u turizmu kao što su prostitucija, kriminal itd. U pojedinim zemljama postoji getoizacija koja nije u skladu s načelima ekoturizma. Na taj način je turistima ograničeno kretanje izvan turističkih zona zbog primjerice kriminala ili narušavanja karaktera zemlje.⁹

Postoje različita mišljenja o ekoturizmu. S jedne strane vjeruje se kako cijeli turizam uključujući ekoturizam ima negativan utjecaj na prirodni svijet. Prema ovom gledištu nije moguće ostvariti ekoturizam zato jer ljudi svojim prisustvom ostvaruju negativan utjecaj na okolinu bez obzira koje strategije menadžmenta se primjenjuju. S druge strane ljude se promatra kao živa bića koja su dio prirodnog okruženja te se uvijek ponašaju prirodno. Vjeruje se kako je definicija ekoturizma negdje između te dvije krajnosti.¹⁰

⁷ Čorak, S. i Mikačić, V., op. cit., str. 150.

⁸ ibidem, str 151.

⁹ loc. cit.

¹⁰ Đukić, A., 2001: *Menadžment prirodnih resursa i ekologija u turizmu: metode i modeli*, Veleučilište, Dubrovnik, str. 44.

Ekoturizam obuhvaća odgovorna putovanja kojima se zaštićuje prirodni okoliš i podržava dobrobit lokalnog stanovništva. Sve definicije ekoturizma naglašavaju očuvanje prirode i nastojanja u minimiziranju negativnih posljedica na okoliš i nužnost doprinosa kvaliteti prirode koju turisti posjećuju.¹¹ Ekoturističke aktivnosti trebale bi se kreirati na način da navedu svoje korisnike da se adaptiraju okolini te da unaprijede svoje ponašanje prema okolini.¹²

Ekoturizam je koncept očuvanja i zaštite prirodnih i kulturnih resursa. Marketinški se može definirati kao tržišna niša rastućeg turističkog sektora. Vezuje se za turizam u prirodi kao što je promatranje ptica te posjećivanje nacionalnih parkova i ostalih zaštićenih područja, avanturistički turizam koji obuhvaća ekstremne sportove, rafting itd. Često se vezuje i uz ruralni turizam.¹³ Ekoturizam je jedan od oblika turizma s najbržim rastom, ali i dalje čini razmjerno mali segment turističkog tržišta u svijetu.¹⁴ Unatoč tome u turizmu svaki izraz s prefiksom *eko* povećat će interes i prodaju. Produktivnim se pokazalo oglašavanje putovanja koje se odnosi na ekoture, ekoputovanja, ekoavanture, ekoodmor, ekoekspediciju itd.¹⁵ Upravo zbog toga pojam ekoturizam se često koristi te je katkad zloupotrebljavan termin. Neki turistički proizvodi često se neopravdano predstavljaju kao ekoturistički zbog što efikasnije tržišne promocije, ali ne zadovoljavaju osnovne kriterije ekoturizma. Sve više ljudi pokazuje veću svjesnost negativnih utjecaja masovnog turizma na prirodno i socio-kulturno okruženje te su sve više zainteresirani za ekološke turističke proizvode.¹⁶

1.2. Glavna obilježja ekoturizma

Međunarodno društvo za ekoturizam (TIES) je najstarija i najveća svjetska udruga koja se bavi ekoturizmom. Ekoturizam definira kao putovanje u prirodna područja na odgovoran način, a da se pritom čuva okoliš i doprinosi životu lokalnog stanovništva. Međunarodno društvo za ekoturizam je sastavilo ova načela ekoturizma:

¹¹ Pančić Kombol, T., 2000: *Selektivni turizam: uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*, TMCP Sagena d.o.o., Matulji, str. 96.

¹² Đukić, A., op.cit., str. 43.

¹³ Čorak, S. i Mikačić, V., op. cit., str. 151.

¹⁴ Rabotić, B., op.cit., str. 34.

¹⁵ Đukić, A., op.cit., str. 46.

¹⁶ Rabotić, B., op.cit., str. 31-33.

- minimiziranje štetnih učinaka na prirodu i kulturu koji mogu negativno utjecati na destinaciju
- educiranje posjetitelja o značaju zaštite okoliša
- isticanje važnosti društveno odgovornog poslovanja na način da se zadovolje potrebe lokalnog stanovništva te zaštiti okoliš
- stvaranje što veće ekonomske koristi za stanovništvo, lokalna poduzeća i zajednice
- razvoj turizma ne prelazi granice dogovorenih prihvatljivih promjena u kulturnom i prirodnom okruženju na određenom mjestu
- razvijanje infrastrukture u skladu s prirodnim i kulturnim okruženjem
- očuvanje lokalne flore i faune
- te minimiziranje fosilnih goriva.¹⁷

UNWTO definira ekoturizam kao koncept koji obuhvaća sve oblike prirodnog turizma. Glavna motivacija turista su prirodna područja i tradicionalne kulture. UNWTO navodi ova obilježja ekoturizma:

- postojanje edukacijskih i interpretacijskih komponenti
- većinom se organizira za manje skupine posjetitelja
- organizaciju provode mala lokalna poduzeća
- minimizira negativne učinke na prirodno i socio-kulturno okruženje
- podržava zaštitu prirodnih područja
- ostvaruje ekonomsku korist za lokalne zajednice i organizacije
- otvara radna mjesta za lokalno stanovništvo
- te podiže svijest među stanovništvom i turistima o potrebi očuvanja prirodnih i kulturnih dobara.¹⁸

Sva navedena obilježja zahtijevaju specifično upravljanje i planiranje u ekoturizmu što obuhvaća specijalizirani marketing prema odgovarajućim segmentima potražnje, posebno upravljanje brojem posjetitelja u zaštićenim područjima, vodičke usluge interpretatora prirodne i kulturne baštine te informiranje, edukaciju i uključivanje

¹⁷ Čorak, S. i Mikačić, V., op. cit., str. 152.

¹⁸ loc. cit.

lokalnog stanovništva u ekoturističke aktivnosti. Ekoturizam u zaštićenim područjima ovisi o primjerenom zakonodavstvu i upravljanju kako bi se spriječile ozbiljne štete.¹⁹

Ciljevi ekoturizma su pridonijeti održivom razvoju određenog područja i lokalne zajednice, minimiziranje negativnih učinaka na tom području te podizanje svijesti među turistima i lokalnim stanovništvom o važnosti zaštite okoliša.²⁰

Važno je istaknuti kako ekoturizam nije isto što i održivi turizam. Ekoturizam je uži pojam te čini razmjerno mali dio svjetskog turizma, dok održivi turizam može uključivati sve poznate oblike turizma. Prema UNWTO održivi turizam zadovoljava potrebe lokalnog stanovništva i turista te također čuva resurse za buduće naraštaje. Održivi turizam podrazumijeva upravljanje resursima kako bi se zadovoljili osnovni ekonomski, socijalni i estetski zahtjevi. Također se vodi računa o očuvanju kulturnog integriteta, biološke raznolikosti te osnovnih ekoloških procesa. Održivi turizam je zbog toga lakše ostvariti u razvijenim naseljenim prostorima jer su ti prostori manje osjetljivi, dok su izrazito osjetljiva zaštićena područja pogodna za razvoj ekoturizma. Održivi turizam odnosi se na primjenu koncepta održivosti na bilo koju vrstu turizma.²¹

Nastojanja u razvoju ekoturizma treba usmjeriti prema aktivnostima koje će doprinijeti održivosti prirodnih resursa te životu lokalne zajednice. Teoretski bi ekoturizam morao biti gospodarstveno i društveno sredstvo za zaštitu različitosti bio sustava te stvarati prihode za unapređivanje života ljudi koji žive u prirodno značajnim područjima ili u blizini njih. Ekoturizam se zbog toga smatra strategijom podržavanja zaštite prirodnog ekosustava i poticanja održivog razvoja lokaliteta.²² Ako ovaj oblik turizma prijeđe vlastite okvire kontroliranog razvoja najviše će stradati priroda na kojoj se temelji njegova ponuda. U teoriji ekoturizam je garancija korištenja resursa na održiv način, no u praksi to često nije slučaj. Održivost resursa moguća je samo uz poštivanje strogih načela menadžmenta prirodnih resursa i održivog razvoja. Čak i vrlo ekološki osviješteni turisti uništavaju okoliš u vrlo maloj mjeri, a s vremenom i ta uništavanja postaju značajna. Vrlo jaka potražnja za određenom ekoturističkom destinacijom može

¹⁹ Geić, S., 2011: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, Split, str. 426.

²⁰ Čorak, S. i Mikačić, V., op. cit., str. 152.

²¹ ibidem, str. 153.

²² Pančić Kombol, T., op.cit., str. 96-97.

dovesti do potpune suprotnosti ekoturizma kao što je primjerice razvijanje masovnog turizma u zaštićenim područjima prirode.²³

Neosporno je da razvoj turizma zahtjeva fizičku infrastrukturu potrebnu za neometan protok turista. Najveći negativni učinci nastaju u visoko osjetljivim ekosustavima.²⁴ Zabilježeni su brojni negativni okolišni, socio-kulturni i ekonomski efekti na osjetljivim destinacijama ekoturizma. Zbog toga je važno pažljivo kreirati prostorno uravnotežen turistički razvoj.²⁵ Nekontrolirano i neplansko širenje turizma doprinosi obezvređivanju zaštićene prirode te je važna implementacija redovitog monitoringa putem indikatora održivog turizma. Povećanje površina zaštićene prirode doprinosi efikasnijem praćenju stanja i primjenu koncepcije održivog turizma.²⁶

Ekoturistički menadžment nastoji ekoturiste potaknuti da iz pasivne uloge odnosno rekreacije u prirodnom okruženju krenu prema aktivnoj ulozi odnosno doprinosu unapređenju prirodnih atrakcija.²⁷

1.3. Ekoturist

Ekoturist je turist koji je u potrazi za mjestima koje čovjek nije puno promijenio. Na taj način on stvara jedinstven i neponovljiv doživljaj. Ekoturist je odgovorni turist te želi doživjeti nova iskustva tako što je spreman aktivno sudjelovati u načinu života određenog područja koje posjećuje.²⁸

Turisti u ekoturizmu moraju biti svjesni njihove snage zagađivanja te zbog toga moraju biti informirani o mogućnostima i obilježjima destinacije kako bi se zagađenje svelo na minimum. Svi ekoturisti se ne zalažu jednako za očuvanje prirode. Obično putuju u manjim grupama uz pratnju i pomoć vodiča stručnjaka. Mnogi turisti ne pridaju puno pažnje na dugoročne posljedice njihovih aktivnosti, posebno ako su platili visoku cijenu i onda smatraju da imaju pravo koristiti resurse kako žele. S druge strane ekoturisti skloni zaštiti okoliša traže proizvode koji odgovaraju njihovim posebnim željama.

²³ ibidem, str. 100 -101.

²⁴ Đukić, A., op.cit., str. 90.

²⁵ Rabičić, B., op.cit., str. 38.

²⁶ Vojnović, N., 2016: *Održivi turizam unutrašnje Istre*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,Pula, str. 92., dostupno na:

https://www.unipu.hr/uploads/media/Nikola_Vojnovic_Odrzivi_turizam_unutrasnje_Istre.pdf, (pristupljeno 15.04.2023.)

²⁷ Đukić, A., op.cit., str. 49.

²⁸ Čorak, S. i Mikačić, V., op. cit., str. 157.

Pozornost usmjeravaju na zaštitu okoliša te moralnu ili etičku stranu stvaranja i realizacije proizvoda. Kako bi ostvarili iskustvo koje traže spremni su platiti višu cijenu.²⁹

U ponašanju ekoturista postoje velike razlike. Prema osnovnim obilježjima njihova ponašanja možemo ih podijeliti u nekoliko skupina. Prva skupina su ekospecijalisti odnosno oni koji putuju pojedinačno ili u vrlo malim skupinama, uključuju se u kulturno i prirodno okruženje, zadovoljni su s minimalnom infrastrukturom te ostvaruju minimalni utjecaj na okoliš. Ekospecijalisti su obrazovani ljudi te dobro poznaju razne vještine pa se uključuju u aktivnosti s lokalnim stanovništvom, a kasnije s njima ostaju u bliskim i dugim kontaktima. Na taj način ostvaruju značajni kulturni i društveni utjecaj. Putovanja organiziraju prema prijašnjim iskustvima te informacijama drugih koji su već putovali u određena područja. „Opći“ ekoturisti su suprotnost ekospecijalistima. Oni putuju u većim skupinama i često u turističkom aranžmanu. Traže bolju razinu turističke infrastrukture koja će zadovoljiti određenu razinu komfora i pogodnosti kao što je hotel, šumska kuća itd. Ekoturisti „srednjeg tipa“ se oslanjaju na unaprijed dogovorenim pogodnostima i turističkim uslugama. Obično putuju u manjim skupinama te koriste osnovne oblike prijevoza. Prihvataju ograničeni razvoj u izoliranim područjima i seoski smještaj.³⁰

Aktivnosti ekoturista možemo podijeliti na tzv. „tvrde“ i „meke“ aktivnosti. Prvi dio aktivnosti rezerviran je za mali broj turista koji su visoko motivirani te odlaze na duga i specijalizirana putovanja. Oni su spremni boraviti u smještaju niže kvalitete te ne očekuju gotovo nikakve usluge. Cilj takvih aktivnosti je doživjeti osobno iskustvo s prirodom te doprinijeti očuvanju prirode kroz razne aktivnosti kao što su skupljanje otpada, briga za floru i faunu itd. S druge strane „meke“ aktivnosti obuhvaćaju ekoturizam kombiniran s drugim oblicima turizma kao što je avanturistički, kulturni pa čak i masovni. Sudionici tih aktivnosti odlaze na kratkotrajna putovanja u velikim grupama. Oni su fizički pasivni te očekuju smještaj i uslugu visoke kvalitete. Zadovoljni su samo promatranjem i interpretacijom onoga što vide te nisu spremni aktivno sudjelovati u aktivnostima. Kao što postoji različito poimanje ekoturizma u različitim

²⁹ Pančić Kombol, T., op.cit., str. 102-103.

³⁰ ibidem, str. 103-104.

dijelovima svijeta tako se naravno razlikuje i ponašanje ekoturista ovisno o tome iz koje države dolaze.³¹

Mnogi autori izražavaju sumnju u ponašanje turista u održivom smislu očuvanja okoliša. Stalna posjećivanja određenih područja mogu degradirati njihove specifičnosti i na taj način ugroziti održivost.³²

Sve veći broj stanovništva diljem svijeta uključuje se u očuvanje okoliša te promicanje važnosti zaštite okoliša. Jedino bi takvi korisnici trebali biti dio ekoturizma što se može postići ciljanim marketingom i razvojem menadžmenta prirodnih resursa. Osim ekoturista često postoje i drugi korisnici prirodnih resursa te je stupanj kompatibilnosti svih korisnika vrlo važan dio u određivanju razvoja ekoturizma u nekom području.³³

U sljedećem poglavlju će se prikazati povijesni razvoj ekoturizma. Kroz ovaj diplomski rad detaljno će se opisati sva zaštićena područja prirode Istarske županije s ciljem uvida u razinu razvijenosti ekoturizma te same očuvanosti zaštićenih područja.

³¹ Čorak, S., i Mikačić, V., op. cit., str. 157-158.

³² Pančić Kombol, T., op.cit., str. 103.

³³ ibidem, str. 104.

2. RAZVOJ EKOTURIZMA

U nastavku rada opisan je povijesni razvoj ekoturizma u svijetu te posebno u Hrvatskoj. Objasnjeno je što je Ekološka mreža Natura 2000 te su navedene kategorije zaštite prirode u Hrvatskoj prema Zakonu o zaštiti prirode.

2.1. Razvoj ekoturizma u svijetu

U svijetu se ekoturizam počeo razvijati prije više od 150 godina za vrijeme osnivanja prvih nacionalnih parkova. Tada se nije koristio pojam ekoturizam, ali su bili vidljivi glavni ciljevi današnjeg ekoturizma. Koncept ekoturizma se prvo pojavio u SAD-u kao slijed razvoja prirodnog turizma, u kojem se odlazi na najzabačenija i najosjetljivija područja. Najstariji svjetski nacionalni park je Yellowstone u SAD-u. Osnovan je 1872. godine, a ubrzo nakon toga došlo je do osnivanja i drugih nacionalnih parkova u SAD-u, Kanadi, Novom Zelandu i Australiji. Početkom 20. stoljeća dolazi do osnivanja nacionalnih parkova u Europi i Japanu. Najviše nacionalnih parkova osnovano je nakon Drugog svjetskog rata. Do početka 60-ih godina 20. stoljeća veći broj nacionalnih parkova nalazio se u visokorazvijenim zemljama kao što su SAD, Kanada, Japan i Australija. U Europi su nacionalni parkovi bili pretežito u skandinavskim zemljama te Velikoj Britaniji. Pojam nacionalnog parka ima različito značenje u pojedinim zemljama. Primjerice u SAD-u i skandinavskim zemljama nacionalni parkovi su uglavnom područja koja nisu naseljena te obuhvaćaju mjere zaštite prirode kao što je zabrana sječe šuma, ribolova, lova itd. S druge strane u Velikoj Britaniji nacionalni parkovi mogu biti naseljeni, zemlja se može obrađivati itd. Vidljivo je kako se zakonodavstvo o zaštiti prirode razlikuje u različitim državama. Kako bi se što bolje zaštitila svjetska prirodna baština bilo je potrebno ustanoviti opće kriterije zaštite te je zbog toga osnovana Svjetska udruga za zaštitu prirode. Ova organizacija ima za cilj ujednačiti pravila o zaštiti prirode u svim državama te poticati razvoj svijesti o očuvanju okoliša u zaštićenim prirodnim područjima prilikom razvoja turizma. Vrlo važnu ulogu u ekoturizmu ima UNESCO. Krajem 70-tih godina 20. stoljeća UNESCO je pokrenuo proglašavanje vrijednih prirodnih područja zaštićenom svjetskom baštinom. Na taj

način je UNESCO doprinio razvoju ekoturizma budući područjima poraste atraktivnost nakon proglašenja svjetskom baštinom.³⁴

Najznačajnija međunarodna organizacija za zaštitu prirodnih područja je Međunarodna udruga za očuvanje prirode i prirodnih bogatstva (IUCN). Osnovana je 1948. godine, a pomaže društvima širom svijeta da sačuvaju cjelovitost i raznovrsnost prirode te osiguraju ekološki održivu upotrebu prirodnih bogatstava. 1972. godine osnovan je Program Ujedinjenih naroda za okoliš, a glavna uloga mu je procjena biološke raznolikosti i potpora razvojnim politikama i implementacijama.³⁵ 1990. godine osnovano je Međunarodno društvo za ekoturizam (TIES). Organizacija pruža usluge turoperatorima, stručnjacima za zaštitu prirode, upravljačima nacionalnih parkova, vlasnicima smještajnih objekata i svima ostalima koji sudjeluju u kreiranju ekoturističkih aktivnosti. Organizacija se bavi provođenjem specijalnih obrazovnih programa, izradom smjernica za razvoj ekoturizma, izgradnjom međunarodne mreže institucija i stručnjaka itd.³⁶

Ekološka mreža Natura 2000 je jedan od osnovnih mehanizma zaštite prirode u Europskoj Uniji. Ona obuhvaća područja važna za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova. Mreža čini sustav ekološki značajnih područja koja su međusobno povezana ili prostorno bliska te značajno doprinose očuvanju prirodne ravnoteže i bioraznolikosti. Nastoji se očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje očuvanosti za više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih staništa. Zakonodavni temelj za izradu mreže obuhvaća Direktivu o zaštiti ptica i Direktivu o zaštiti prirodnih staništa te divlje flore i faune. Dosad je u Ekološku mrežu uključeno preko 30.000 područja koje se prostire na oko 20% teritorija Europske unije. Ovo je najveća mreža očuvanih područja na svijetu. Svaka zemlja članica Europske unije doprinosi ovoj mreži izdvajanjem najvažnijih područja za svaku pojedinu vrstu i stanišni tip.³⁷

³⁴ Čorak, S., i Mikačić, V., op. cit., str. 154 .

³⁵ Vojnović, N., op.cit., str. 127.

³⁶ Rabotić, B., op.cit., str. 46.

³⁷ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., 2014: *Zaštićene prirodne vrijednosti Istarske županije*, Javna ustanova Natura Histrica, Pula, str. 103.

2.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj

Hrvatski znanstvenici su o zaštiti prirode počeli razmišljati početkom 19. stoljeća. Tada su počeli izlaziti časopisi *Priroda*, *Hrvatski planinar* itd. Nešto kasnije se o zaštiti prirode počela zanimati i šira javnost. U Zagrebu se osnivaju prva društva koja se brinu o prirodi. 1885. godine osnovano je Hrvatsko prirodoslovno društvo, a 1893. Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice. Prvi zakoni o zaštiti prirode u Hrvatskoj doneseni su krajem 19. stoljeća. Prvi doneseni zakoni bili su Zakon o zaštiti ptica i Zakon o lovu iz 1893. godine, te Zakon o zaštiti špilja iz 1900. godine. 1928. i 1929. godine Plitvička jezera, Bijele stijene, Štirovača i Paklenica proglašeni su nacionalnim parkovima. Zbog financijskih razloga bili su nacionalni parkovi samo godinu dana. Godinom početka razdoblja organizirane zaštite prirode smatra se 1945. kada je donesen Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. 1946. godine je na temelju tog zakona osnovan Zemaljski zavod za zaštitu prirodnih rijetkosti. Kroz godine su se mijenjali nazivi i nadležna ministarstva. 2003. godine kao Uprava za zaštitu prirode ulazi u sustav Ministarstva kulture. 1949. godine su osnovani prvi nacionalni parkovi Plitvička jezera i Paklenica. Zakon o zaštiti prirode prvi put je stupio na snagu 1960. godine, a trenutno su na snazi odredbe Zakona o zaštiti prirode iz 2020. godine. Ovaj zakon je od izuzetne važnosti za turistički razvoj i menadžment prirodnih resursa, posebice za razvoj ekoturizma koji obilato koristi ove resurse nastojeći sačuvati vrednote od narušavanja neprimjerenom valorizacijom.³⁸

Zakon o zaštiti prirode određuje devet kategorija zaštite: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma i spomenik parkovne arhitekture. Prema podacima iz 2022. godine površina zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj iznosi 817.383,34 ha, odnosno 13,37% kopna i 1,93% mora od ukupne površine države. Ukupno je zaštićeno 408 područja u različitim kategorijama zaštite. Najveći dio zaštićene površine se odnosi na parkove prirode i nacionalne parkove.³⁹

³⁸ Čorak, S., i Mikačić, V., op. cit., str. 154.

³⁹ Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, *Upisnik zaštićenih područja*, <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/upisnik-zasticenih-podrucja/1199>, (pristupljeno 04.04.2023.)

Strogi rezervat obuhvaća područje kopna i/ili mora s neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom sveukupnom prirodom. Namjena strogog rezervata je isključivo očuvanje izvorne prirode, a zabranjene su gospodarske i druge djelatnosti. Dopušteno je jedino posjećivanje, obavljanje istraživanja i praćenje stanja prirode.⁴⁰

Nacionalni park je pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti. Primarno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti. Mora obuhvaćati jedan ili više sačuvanih ekosustava. Nacionalni park ima kulturnu, odgojno-obrazovnu, znanstvenu te rekreativnu namjenu. U nacionalnom parku je dopušteno provoditi djelatnosti i zahvate koji ne ugrožavaju izvornost prirode. Zabranjena je gospodarska uporaba prirodnih dobara, ali može se dopustiti obavljanje ugostiteljsko-turističkih i rekreacijskih djelatnosti u ulozi posjećivanja.⁴¹

Posebni rezervat je područje kopna i/ili mora koje ima osobit značaj zbog jedinstvenih, rijetkih i reprezentativnih prirodnih vrijednosti. Također može biti ugroženo stanište ili stanište ugrožene biljne divlje vrste. Namijenjen je očuvanju navedenih vrijednosti. U posebnom rezervatu nisu dopušteni zahvati i djelatnosti koji mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen rezervatom, ali su dopušteni zahvati kojima se održavaju uvjeti važni za očuvanje njegovih svojstva. Također dopuštena je djelatnost uzgoja ako je već bila prisutna tamo u trenutku proglašenja posebnog rezervata.⁴²

Park prirode je prostorno prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora. Područje obiluje bioraznolikosti i/ili georaznolikosti te ima vrijedna ekološka obilježja. Park prirode ima naglašene krajobrazne i kulturno-povijesne vrijednosti, a namjena mu je znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i rekreativna. U parku prirode su dopuštene gospodarske i druge djelatnosti te zahvati pod uvjetom da se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloge.⁴³

Regionalni park je prostorno prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti. Ima ekološku i krajobraznu vrijednost specifičnu za područje na kojem se nalazi. Na području regionalnog parka dopuštene

⁴⁰ Geić, S., op.cit., str. 134.

⁴¹ loc. cit.

⁴² ibidem, str. 135.

⁴³ loc. cit.

su gospodarske i druge djelatnosti te zahvati s time da se ne ugrožavaju obilježja i uloga parka zbog kojih je zaštićen.⁴⁴

Spomenik prirode obuhvaća pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno-obrazovnu vrijednost. Na spomeniku prirode je dopušteno provoditi zahvate i djelatnosti kojima se ne ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti zbog kojih je zaštićen.⁴⁵

Značajni krajobraz obuhvaća prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti, bioraznolikosti i/ili georaznolikosti. Također može obuhvaćati krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu su dopušteni zahvati i djelatnosti, a da se pritom ne narušavaju njegova obilježja zbog kojih je proglašen zaštićenim.⁴⁶

Park-šuma može biti prirodna ili sađena. Namijenjena je odmoru i rekreaciji. Značajna je zbog bioraznolikosti i/ili krajobrazne vrijednosti. U park-šumi su dopušteni zahvati i djelatnosti, a da se pritom ne narušavaju njena obilježja zbog kojih je zaštićena.⁴⁷

Spomenik parkovne arhitekture je umjetno oblikovani prostor s estetskom, stilskom, umjetničkom, kulturno-povijesnom i odgojno-obrazovnom vrijednosti. Može biti perivoj, botanički vrt, arboretum ili gradski park. Na spomeniku parkovne arhitekture dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne narušavaju njegove vrijednosti zbog koji je zaštićen.⁴⁸

Ekološka mreža Natura 2000 u Republici Hrvatskoj obuhvaća 36,8% kopnene površine i 9,3% morske površine države. Sastoji se od 745 područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove te 38 područja očuvanja značajnih za ptice.⁴⁹ Hrvatska je postala dio Nature 2000 pristupanjem Europskoj uniji. Za vrste odnosno staništa mreže Natura 2000 smatra se da su od europske važnosti jer su ugrožene, rijetke, ranjive ili endemske. S druge strane, područja u Hrvatskoj zaštićena Zakonom o zaštiti prirode usklađena su isključivo s nacionalnim zakonima koji se mogu razlikovati u drugim

⁴⁴ loc. cit.

⁴⁵ loc. cit.

⁴⁶ ibidem, str. 136.

⁴⁷ loc. cit.

⁴⁸ loc. cit.

⁴⁹ Hrvatska agencija za zaštitu okoliša i prirode, *Ekološka mreža*, <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza>, (pristupljeno 30.03.2023.)

zemljama. Navedena područja nemaju isti status kao područja mreže Natura 2000, ali postoje područja koja su istovremeno nacionalno zaštićena i dio mreže Natura 2000.⁵⁰

Ekoturizam u Hrvatskoj je danas vrlo slabo razvijen te turisti ne prepoznaju Hrvatsku kao ekoturističku destinaciju. Hrvatska po europskim okvirima raspolaže vrlo bogatim resursima za razvoj ekoturizma, ali ne postoji osnovna infrastruktura te ekonomski poticaji za njegov razvoj. Također postoji nedostatak radne snage koja je obrazovana za taj oblik turizma. Hrvatska je i dalje usmjerena na razvoj odmorišnog turizma koji donosi velike prihode i zbog toga privlači većinu turističkih investicija. Unatoč tome pojam ekoturizam se koristi s ciljem promocije Hrvatske kao turističke destinacije, iako stvarni potencijal nisu prepoznali turistički stručnjaci niti političari.⁵¹

Također zaštita okoliša se ne provodi kvalitetno te to ne zadovoljava izrazito zahtjevne ekoturiste glede očuvanja okoliša. Može se reći kako se u Hrvatskoj ekoturizam odvija samo u zaštićenim područjima, iako niti tamo nisu zadovoljeni svi elementi ekoturizma. Posjetitelji nacionalnih parkova koriste većinom hotele i kampove unutar parka ili u njegovoj neposrednoj blizini. U nacionalnim parkovima Plitvička jezera i Brijuni smještaj je u državnom vlasništvu, a u nacionalnom parku Mljet u vlasništvu velike putničke agencije. U ostalim nacionalnim parkovima te drugim zaštićenim područjima uglavnom nema smještaja. Iznimka su pojedini planinarski domovi i skloništa kojima većinom ne upravlja lokalno stanovništvo nego planinarska društva iz većih urbanih sredina. Kontrola kvalitete ekoloških standarda povisila bi cijenu smještaja koju članovi planinarskih društva u Hrvatskoj često nisu spremni platiti.⁵²

U ovom poglavlju prikazan je povijesni razvoj ekoturizma kako bi se vidjele razlike u razvoju ekoturizma u Hrvatskoj te ostatku svijeta. Također je opisana važnost Zakona o zaštiti prirode prilikom razvijanja ekoturizma te su prikazane razlike u kategorijama zaštite. U sljedećem poglavlju detaljno će se opisati sva zaštićena prirodna područja u Istarskoj županiji s ciljem uvida u razinu razvijenosti ekoturizma, ali i same očuvanosti zaštićenih područja.

⁵⁰ European Commission Environment, *Najčešća pitanja o mreži Natura 2000*, https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_hr.htm, (pristupljeno 30.03.2023.)

⁵¹ Čorak, S., i Mikačić, V., op. cit., str. 159.

⁵² ibidem, str. 160-161.

3. ZAŠTIĆENA PRIRODNA PODRUČJA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

Istarska županija smještena je na području najvećeg hrvatskog poluotoka Istre. Obuhvaća površinu od 2.820 km². Istarska županija je najzapadnija županija u Republici Hrvatskoj. Sastoji se od 31 općine i 10 gradova. Sjedište županije je u Pazinu. Istarska županija jedna je od najrazvijenijih županija u Republici Hrvatskoj u gospodarskom, društvenom, kulturnom i turističkom smislu.⁵³

Može se reći kako se u Istri ekoturizam odvija u zaštićenim područjima, iako niti tamo nisu zadovoljeni svi elementi ekoturizma. Istarska županija obiluje zaštićenim područjima prirode. U ovom poglavlju će se opisati javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima prirode. Navest će se koja područja u Istri spadaju pod Ekološku mrežu Natura 2000 te će se opisati svi zaštićeni dijelovi prirode prema Zakonu o zaštiti prirode.

3.1. Javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima prirode

Osobito vrijedni dijelovi u Istarskoj županiji s aspekta bioraznolikosti štite se putem zaštićenih područja prema Zakonu o zaštiti prirode. Čine ih zaštićena područja, strogo zaštićene vrste odnosno flora, fauna i gljive te zaštićeni minerali i fosili. Zaštićenim područjima upravljaju javne ustanove u vidu očuvanja izvornosti i zaštite prirode, provođenja mjera zaštite prirode i prikupljanja podataka tijekom praćenja stanja očuvanosti prirode. Nacionalnim parkom Brijuni i Parkom prirode Učka upravljaju posebne javne ustanove osnovane od strane Vlade Republike Hrvatske. Ostalim kategorijama upravljaju javne ustanove osnovane od strane regionalne samouprave. Upravljanje zaštićenim područjem provodi se na temelju Plana upravljanja koji se donosi za razdoblje od deset godina te se može izmijeniti ili nadopuniti nakon pet godina. Zaštićenim područjima u Istarskoj županiji upravljaju četiri javne ustanove. Javna ustanova NP Brijuni upravlja Nacionalnim parkom Brijuni. Javna ustanova Park prirode Učka upravlja Parkom prirode Učka te geomorfološkim spomenikom prirode Vela Draga. Javna ustanova Kamenjak upravlja s dva značajna krajobraza (Donji Kamenjak i medulinski arhipelag te Gornji Kamenjak) te s dvije park šume (Kašteja i

⁵³ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 11.

Soline). Javna ustanova Natura Histrica upravlja svim ostalim zaštićenim dijelovima prirode i područjem ekološke mreže.⁵⁴

Osnovne djelatnosti JU NP Brijuni te JU PP Učka su zaštita, održavanje i promicanje zaštićenih područja u cilju zaštite, održavanja i promicanja zaštićenih područja. Ciljevi ustanova su zaštiti i očuvati izvornosti prirode, osigurati neometano odvijanje prirodnih procesa te održivo korištenje prirodnih dobara.⁵⁵

Javna Ustanova Natura Histrica osnovana je 1994. godine na temelju Zakona o zaštiti prirode. Od 1996. godine obavlja svoju djelatnost kao zasebna pravna osoba te je prva takva ustanova u Republici Hrvatskoj.⁵⁶

Osnovna djelatnost ustanove Natura Histrica je zaštita, održavanje i promicanje zaštićenih područja te drugih zaštićenih dijelova prirode na području Istarske županije. Cilj ustanove je očuvati izvornost prirode, osigurati održivo korištenje prirodnih dobara te neometano odvijanje prirodnih procesa. Također udruga nadzire provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode te prikuplja podatke o stanju očuvanosti prirode.⁵⁷

Natura Histrica upravlja područjem ekološke mreže na području Istarske županije te se brine o njenom očuvanju. Također nadzire obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti u skladu s koncesijskim odobrenjima. Osim toga Natura Histrica provodi programe edukativnog karaktera te stručna vođenja, posebice za predškolce, školarce te studente. Cilj takvih aktivnosti je predstaviti značaj i potrebu za očuvanje prirodnih vrijednosti te biološke i krajobrazne raznolikosti. Natura Histrica surađuje s jedinicama lokalne samouprave, javnim ustanovama te različitim udrugama i društvima. Financira se iz proračunskih sredstava osnivača, jedinica lokalne samouprave, međunarodnih fondova, koncesijskih odobrenja i vlastitih sredstva.⁵⁸

Natura Histrica upravlja s oko 3,1% ukupne površine Istarske županije odnosno 8.792 ha. Navedena površina obuhvaća 27 zaštićenih područja, a to je pet posebnih rezervata, pet spomenika prirode, sedam značajnih krajobraza, četiri park šume i šest spomenika parkovne arhitekture.⁵⁹

⁵⁴ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 15.

⁵⁵ Geić, S., op.cit., str. 133.

⁵⁶ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 10.

⁵⁷ loc. cit.

⁵⁸ loc. cit.

⁵⁹ ibidem, str. 15.

1996. godine četiri područja Općine Medulin postaju zaštićena. Na premanturskom poluotoku osnovana su dva značajna krajobraza: Gornji Kamenjak te Donji Kamenjak i medulinski arhipelag. Također osnovane su dvije park-šume: Soline kod Vinkurana odnosno Pješčane uvale te Kašteja u Medulinu. U to vrijeme navedenim područjima je upravljala Natura Histrica. Javna ustanova Kamenjak osnovana je 2004. godine te počinje upravljati navedenim područjima. Glavna djelatnost Javne ustanove Kamenjak je briga o zaštiti, očuvanju, održavanju, promicanju i korištenju zaštićenih područja u svrhu neometanog odvijanja prirodnih procesa. Također ustanova nadzire provedbe uvjeta i mjera zaštite prirode. Važno je naglasiti da se ustanova brine da se sve radnje u zaštićenim područjima odvijaju u skladu s principima održivog korištenja prirode. Ustanova je dugo godina mogla upravljati samo kopnenim staništima te nije imala mogućnost brinuti o morskim ekosustavima. 2019. godine je to napokon promijenjeno te je pokrenut prvi korak prema stvarnoj zaštiti tih područja.⁶⁰

3.2. Ekološka mreža Natura 2000 i ugrožene vrste

Na području Istarske županije nalazi se 66 područja ekološke mreže, a to su dva područja očuvanja značajna za ptice, 63 područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove te jedno posebno područje značajno za očuvanje vrsta i stanišnih tipova.⁶¹ Područje ekološke mreže Istarske županije obuhvaća nešto više od četvrtine ukupne površine Istarske županije.⁶²

Područja značajna za očuvanje ptica su Učka i Ćićarija te Akvatorij zapadne Istre. Područja značajna za očuvanje vrsta i stanišnih tipova su sljedeća: Akvatorij zapadne Istre, Park prirode Učka, Argile, Špilja na Gradini kod Premanture, Žbevnica, Klaričeva jama, Poluotok Ubaš, Picinova jama, Područje oko Markove jame, Budava, Rudnik ugljena u Raši, Rabakova špilja, Čepić tunel, Plomin-Mošćenička draga, Istarske toplice, Istra-Oprtalj, Mirna i šire područje Brtonigle, Vlažne livade uz potok Bračana, otoci rovinjskog područja, Pomerski zaljev, Jama kod Komune, Pliškovičeva jama, uvala Remac, Vlažne livade uz Jugovski potok, Piskovica špilja, Kotli, bušotina za vodu

⁶⁰ Javna ustanova Kamenjak, *O nama*, <https://kamenjak.hr/hr/o-nama>, (pristupljeno 30.03.2023.)

⁶¹ Hrvatska agencija za zaštitu okoliša i prirode, *Ekološka mreža*, <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza>, (pristupljeno 30.03.2023.)

⁶² Odsjek za zaštitu prirode i okoliša Istarska županija, *Ekološka mreža RH*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitovi/zastita-okolisa/priroda/ekoloska-mreza-rh/>, (pristupljeno 30.03.2023.)

Rakonik, Jama kod Burići, Limski zaljev-kopno, Pazinski potok, Grdoselski potok, Boljunska polje, Istra-Martinčići, Motovunska šuma, Tarska uvala, Ušće Mirne, Uvala Škvaranska, Jama kod Rašpora, Pregon, Luka Budava, Limski kanal-more, Podmorje kod Rabca, Čački, Račice, Medulinski zaljev, Sitnica špilja, Izvor špilja po Velim vrhom, Vrsarski otoci, Rodota špilja, Novačka pećina, Pazinština, Ušće Raše, Vlažne livade uz potok Malinska, Lipa, Vela Traba, Čepičko polje, Mlaka, Vlažne livade kod Marušića, Šire rovinjsko područje, Ponor Bregi, Špilja iznad Velikog bresta, Špilja pod Krugom i Dolina Raše. Posebno područje za očuvanje vrsta i stanišnih tipova je Nacionalni park Brijuni.⁶³

Zahvaljujući geografskom položaju, raznolikosti staništa te utjecaju i isprepletenosti alpskog, dinarskog i mediteranskog područja u Istri je zabilježeno 2500 vrsta viših biljaka. 104 biljne vrste su zabilježene kao ugrožene. Razlozi ugroženosti su gubitak ili degradacija staništa, prekomjerno iskorištavanje, industrijski razvoj, gradnja infrastrukture i naselja te razvoj turizma. Nestanak brojnih biljnih vrsta uzrokovan je i upotrebom umjetnih gnojiva i herbicida u poljoprivredi.⁶⁴

U Istri je zabilježeno 29 ugroženih vrsta gljiva. Glavni uzroci ugroženosti su onečišćenje okoliša posebice kroz kisele kiše, gubitak i fragmentaciju staništa, klimatske promjene i prekomjerno sakupljanje gljiva. Sve veća poljoprivredna proizvodnja i korištenje pesticida doprinosi eutrofikaciji staništa i izmjeni biljnog pokrova što ugrožava ovu skupinu organizama. Gljive imaju vrlo značajne ekološke zadaće primjerice vrlo su važan činitelj u globalnom ciklusu ugljika.⁶⁵

U Istri broj vrsta beskralješnjaka nije poznat. Zabilježen je sljedeći broj ugroženih vrsta beskralješnjaka: 14 vrsta špiljskih beskralješnjaka, 15 vrsta vretenaca, 10 vrsta danjih leptira i 58 vrsta kopnenih puževa. Glavni razlozi ugroženosti su promjene i uništavanje staništa, onečišćenja, prekomjerna uporaba pesticida i unošenje alohtonih vrsta. Glavni razlog ugroženosti morskih beskralješnjaka je prekomjerno skupljanje.⁶⁶

Jedan od najznačajnijih utjecaja moderne poljoprivredne proizvodnje na biološku raznolikost je utjecaj na oprašivače. Prekomjerna upotreba fitofarmaceutskih

⁶³ Odsjek za zaštitu prirode i okoliša Istarska županija, *Ekološka mreža RH*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/ekoloska-mreza-rh/>, (pristupljeno 30.03.2023.)

⁶⁴ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 90.

⁶⁵ ibidem, str. 88.

⁶⁶ ibidem, str. 92.

sredstava u poljoprivredi i svakodnevnom životu dovela je do masovnog smanjenja brojnosti i izumiranja više vrsta kukaca i oprašivača. Poznato je kako opadanje broja oprašivača uzrokuje ekonomsku i ekološku štetu.⁶⁷

U Istri je zabilježeno 36 vrsta slatkovodnih riba. 12 vrsta je autohtono, a 10 uneseno. 12 vrsta slatkovodne ribe je ugroženo. Mnoge vrste i podvrste riba koje su pronađene u Istri su endemične. Prirodna staništa u kojima žive slatkovodne ribe sve su rjeđa. U novije vrijeme prirodna staništa sve se više narušavaju zbog različitih ljudskih aktivnosti posebice zbog regulacije vodotoka i onečišćenja voda. Osim toga negativni efekt imaju i nekontrolirani izlov, prekomjerno crpljenje vode, unošenje stranih vrsta itd. Sve ove aktivnosti dovode do promjena karakteristika vode i tragičnih posljedica na živi svijet vodotoka. U moru na području Istre nalazi se 43 vrste ugroženih riba, a uzrok tomu su prekomjerni i nekontrolirani ribolov, degradacija staništa, uznemiravanje i unos stranih vrsta te onečišćenje.⁶⁸

Raznolikost vodozemaca i gmazova u Istri je vrlo velika. Endemični vodozemac čovječja ribica koju se može vidjeti u Istri je ugrožen na globalnoj razini. Od ukupno 14 vrsta zabilježenih vodozemaca u Istri, tri su ugrožene. Vodozemci su ugroženi pretežito zbog uništavanja i onečišćenja njihovih staništa. Na području Istre zabilježeno je 37 vrsta gmazova od kojih je 20 vrsta strogo zaštićeno, a dvije vrste ugrožene. Gmazovi su ugroženi zbog degradacije staništa, smanjenja dostupne hrane, uporabe pesticida u poljoprivredi te unošenja stranih invazivnih vrsta.⁶⁹

U Istri je zabilježeno 322 vrsta ptica što je više od 80% svih zabilježenih ptica u Hrvatskoj. Od toga je 24 vrste ugroženo. Glavni uzroci ugroženosti su promjene prirodnih ekosustava, korištenje bioloških resursa i upotreba fitofarmaceutskih sredstava u poljoprivredi. Sivi sokol je gotovo nestao iz Istre kada su se na Čepićkom polju počeli sijati usjevi sa tretiranim sjemenom.⁷⁰

Na kopnu i u moru zabilježeno je 93 vrsta sisavaca u Istarskoj županiji, a ugroženo je 27 vrsta. Neke vrste sisavaca već su nestale. Vidra je istrijebljena u dolini rijeke Mirne oko 1960. godine. Među najugroženije sisavce u Istri ubrajamo šišmiše. Oni su

⁶⁷ ibidem, str. 93.

⁶⁸ ibidem, str. 93-94.

⁶⁹ ibidem, str. 94.

⁷⁰ ibidem, str. 95.

ugroženi najviše zbog nedostatka staništa te nekontroliranih posjeta ljudi u speleološke objekte što ih izrazito uznemiruje. U Istri je ugroženo 12 vrsta šišmiša.⁷¹

Udomaćene biljke i životinje također su dio istarske bioraznolikosti te predstavljaju nacionalnu kulturnu baštinu. Dio udomaćenih sorti biljaka i životinja je izumro, a dio je ugrožen. Razlozi tome su napuštanje tradicijske poljoprivrede i neinformiranost o značenju očuvanja vrsta. Smatra se kako ponovni uzgoj primjerice istarskog goveda i istarske koze treba biti u osnovama Strategije razvoja Istarske županije.⁷²

3.3. Zaštićeni dijelovi prirode

Zaštićeni dijelovi prirode u Istarskoj županiji su dijelovi prirode zaštićeni na temelju Zakona o zaštiti prirode. Na području Istarske županije nalazi se 34 zaštićena područja koja se prostiru na oko 21.074 ha. Zaštićena područja zauzimaju oko 7,4% ukupne površine županije. Na području Istarske županije postoji jedan nacionalni park, jedan park prirode, pet posebnih rezervata, šest spomenika prirode, devet značajnih krajobraza, šest park-šuma i šest spomenika parkovne arhitekture. U nastavku je prikazana karta zaštićenih područja (sl. 1) te je svako područje opisano.⁷³

⁷¹ ibidem, str. 96.

⁷² ibidem, str. 98.

⁷³ Istarska županija, *Zaštićena područja prirode*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsietovi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-priode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

Slika 1. Karta zaštićenih područja Istarske županije

(Izvor: <https://www.natura-histrica.hr/hr/zasticene-prirodne-vrijednosti/karta-zasticenih-podrucja-2>, 2023)

3.3.1. Nacionalni park Brijuni

Nacionalni park Brijuni nalazi se zapadno od istarske obale. Brijuni se sastoje od 14 otoka, otočića i hridi. Površina nacionalnog parka je 3.395 ha, od čega je gotovo 80% more. Najrazvedeniji otoci su Veliki Brijun i Mali Brijun, a ostali su Vanga, Sveti Jerolim, Kozada, Vrsar, Gaz, Pusti otok, Galija, Obljak, Grunj, Supin, Sveti Marko i Supinić.

Pogodna klima donosi mnogo sunca i dosta vlage u zraku što omogućuje razvoj bujne vegetacije i ugodan boravak na otočju tijekom cijele godine. U Fažani se nalazi poslovnica parka u kojoj turisti mogu dobiti sve potrebne informacije i kupiti karte, a na Velikom Brijunu nalazi se info punkt gdje turisti mogu dobiti sve informacije o parku.⁷⁴ Pretvaranje Brijuna u turističko odredište započelo je 1893. godine kada je otočje kupio austrijski industrijalac i poduzetnik Paul Kupelweiser. Nacionalni park osnovan je 1983. godine.⁷⁵ Brijuni su otvoreni za javnost, ali dio otoka je pod upravom Ministarstva obrane RH. Navedeno područje ima posebnu namjenu te se upotrebljava za rezidencijalne potrebe Predsjednika i Vlade Republike Hrvatske. Također dio otoka je zbog zaštite prirode otvoren samo za stručnjake u sklopu istraživanja.⁷⁶

Veliki Brijun je najveći i najposjećeniji otok nacionalnog parka. Otok je dijelom kultiviran u travnjake i parkove, a sadrži i očuvane vegetacijske sustave zapadnoistarskog klimatskog tipa. Prevladavaju šume hrasta crnike. Zastupljene su brojne ugrožene i rijetke biljne vrste kao što su razne vrste orhideja, primorska makovica, razne biljke slanuše itd. Egzotične biljke su posađene oko vila i hotela. Veliki Brijun je izniman primjer sklada prirodnog krajolika i baštine nastale čovjekovim djelovanjem. Na otoku se nalazi jedno od najstarijih stabala masline na Sredozemlju koje je zasađeno u 4. stoljeću. U Mediteranskom vrtu može se pronaći 169 vrsta autohtonih biljaka i egzota.⁷⁷

Fauna parka je iznimno bogata autohtonim i unesenim životinjskim vrstama. Na sjevernom rubu Velikog Brijuna nalazi se Safari park koji pokriva površinu od 9 ha. Nastanjuju ga autohtone istarske i egzotične južnoameričke, afričke i azijske životinje. Najatraktivnija životinja parka je slonica Lanka koja je na Brijunima od 1972. godine. Unutar Safari parka nalazi se i etno park koji prikazuje istarsko seosko gospodarstvo te autohtone životinjske vrste. U južnoj uvali otoka nalazi se ornitološki park Saline gdje je zbog očuvanja staništa i neometanja ptica pristup za posjetitelje ograničen.⁷⁸ Na Brijunima je zabilježeno više od 160 vrsta ptica. Prisutno je i 18 različitih vrsta

⁷⁴ Nacionalni park Brijuni, *Opći podatci*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/opci-podatci-1>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁷⁵ Janeš, S., Hrvatski nacionalni parkovi, *Časopis za mlade matematičare*, vol. 23, no. 91, 2015., str. 171., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/221318>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁷⁶ Nacionalni park Brijuni, *Veliki Brijun*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/veliki-brijun>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁷⁷ Nacionalni park Brijuni, *Veliki Brijun*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/veliki-brijun>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁷⁸ Nacionalni park Brijuni, *Ptičji park*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/prirodna-bastina/pticji-park>, (pristupljeno 24.04.2023.)

ugroženih šišmiša. Među brijunskom divljači najpopularnije su dvije vrste jelena te muflon. Od ostalih životinja ističu se zec, paun, žabe, kornjače itd.⁷⁹

Geološko-paleontološki lokaliteti sastavni su dio bogatstva Nacionalnog parka Brijuni. Pronađeno je više od 200 otisaka stopala dinosaura. Otisci stopala dinosaura zabilježeni su na otocima Veliki Brijun, Vanga, Galija i Vrsar. Posjetitelji mogu pogledati tragove na samo dva lokaliteta na Velikom Brijunu. Na Velikom Brijunu postoje još dva lokaliteta, ali su pod upravom Ministarstva obrane Republike Hrvatske.⁸⁰

Drugi po veličini je otok Mali Brijun. Prožet je gustom makijom i bogat austrougarskim fortifikacijama. Na otoku se nalazi najveća fortifikacija na jadranskoj obali. Bogata brijunska baština vezana uz kamen predstavljena je na pješačko-edukativnoj stazi gdje se posjetitelji mogu upoznati s geološkim, etnografskim, povijesnim, fortifikacijskim i drugim značajkama kamena. Mali Brijun u ljetnim mjesecima postaje pozornica kazališta Ulysses. Kazalište su osnovali glumac i redatelj Rade Šerbedžija te pisac Boris Vujčić 2001. godine.⁸¹

Otok Vanga pripada državnim nekretninama te je posjet omogućen samo visokim političkim dužnosnicima. Postoje planovi za otvaranje otoka za posjetitelje, ali za sada posjet nije moguć.⁸² Otočić Kozada je otvoren za javnost kao izletničko odredište za cjelodnevni boravak i kupanje posjetitelja. Dopušteno je pristajanje na otoku za mala plovila bez prethodne najave i plaćanja naknade.⁸³ Sveti Jerolim je otvoren za posjetitelje te je moguće doći svojim plovilom uz plaćanje naknade ili organiziranim turama iz Fažane i Pule. Otok je popularan kao dnevno izletišta i kupalište, ali i kao ronilačka destinacija zbog bogatog podvodnog svijeta.⁸⁴

Brijunsko otočje se može pohvaliti izrazito bogatom prirodnom, ali i kulturnom baštinom. Svako naselje u prošlosti ostavilo je značajne arheološke ostatke, građevine

⁷⁹ Nacionalni park Brijuni, Otočna flora, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/prirodna-bastina/otocna-fauna>, (pristupljeno 24.04.2023.)

⁸⁰ Nacionalni park Brijuni, *Dinosauri na Brijunima*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/geolosko-paleontoloska-bastina/dinosauri-na-brijunima>, (pristupljeno 24.04.2023.)

⁸¹ Nacionalni park Brijuni, *Mali Brijun*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/mali-brijun>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁸² Nacionalni park Brijuni, *Vanga*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/vanga>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁸³ Nacionalni park Brijuni, *Kozada*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/kozada>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁸⁴ Nacionalni park Brijuni, *Sveti Jerolim*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/sv-jerolim>, (pristupljeno 15.04.2023.)

i kulturno-povijesne spomenike. Otočje predstavlja muzej na otvorenom te je kulturni krajolik otočja Brijuni zaštićen kao spomenik kulture. Pododsjek za zaštitu kulturnih dobara Nacionalnog parka Brijuni skrbi o 20 muzejskih i dvije dokumentacijske zbirke. U crkvi sv. Roka i u hotelu Neptun povremeno se predstavljaju gostujuće izložbe.⁸⁵ Na samom ulazu u luku Veliki Brijun smještena je Kuća za brodice gdje se nalazi interpretacijsko-edukacijski centar. Jedna od prostorija se naziva Ugroze, a prikazuje čovjekov utjecaj na prirodu. Prikazane su različite vrste otpada sakupljene čišćenjem brijunskih plaža. Najčešći problemi ugrožavanja zaštićenog područja su onečišćenje plastikom i teškim metalima, klimatske promjene te unošenje invazivnih vrsta.⁸⁶

Na sjeveroistočnom dijelu Velikog Brijuna nalazi se golf igralište iz 1922. godine koje je pristupačno svim igračima uz kupnju karte. Igralište je posebno zbog jedinstvene atmosfere u prirodi. U održavanju trave se ne koriste pesticidi te zelenilo igrališta ovisi o vremenskim uvjetima budući se trava ne zalijeva. Na Brijunima se nalaze i teniski tereni, a organiziraju se i kajak ture te vođenje ronilačkih grupa. Također posjetitelji parka mogu iznajmiti bicikl te voziti uređenim biciklističkim stazama ili prošetati poučnim stazama.⁸⁷

U nacionalnom parku se organiziraju i arheološke ture odnosno obilazak brijunskih arheoloških lokaliteta uz stručno vodstvo.⁸⁸ Na Brijunima se može organizirati vjenčanje, team building, poslovni kongres i konferencija. Turistička ponuda nacionalnog parka biti će detaljnije opisana u zadnjem poglavlju rada.

3.3.2. Park prirode Učka

Park prirode Učka obuhvaća područje masiva Učka i dijela Ćićarije. Prostire se na površini od 160 km² uz obalu sjevernog Jadrana na jednoj od najsjevernijih točaka Mediterana. Park prirode povezuje Istru i kontinentalni dio Hrvatske. Osim kroz Istarsku županiju Učka se prostire i kroz Primorsko-goransku županiju. Ovo područje proglašeno je parkom prirode 1999. godine zbog iznimne vrijednosti reljefa i

⁸⁵ Nacionalni park Brijuni, *Kulturno-povijesna baština*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/kulturno-povijesna-bastina>, (pristupljeno 15.04.2023.)

⁸⁶ Nacionalni park Brijuni, *Ugroze koje prijete prirodi*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-price/ugroze-koje-prijete-prirodi> (pristupljeno 15.04.2023.)

⁸⁷ Nacionalni park Brijuni, *Sport*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/planiraj-posjet/sport>, (pristupljeno 24.04.2023.)

⁸⁸ Nacionalni park Brijuni, *Arheološka tura*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/planiraj-posjet/izleti/arheoloska-tura>, (pristupljeno 15.04.2023.)

neposredne blizine more što je uvjetovalo razvoj specifične klime te bujne šumske vegetacije. Brojne livade i druga antropogena staništa dom su brojnih endemskih, ugroženih te zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta. Učka i Ćićarija oduvijek su privlačile brojne posjetitelje koji su u ovoj zelenoj oazi pronalazili bijeg od gradske vreve i gužve. Zbog blizine gradskih središta Učka je uvijek bila popularno izletišta za brojne planinare. Proglašenjem parka prirode stvoreni su preduvjeti za bolju i organiziraniju turističku valorizaciju Učke. Park prirode Učka brine o tome da se vrijedna prirodna i ljudskom rukom stvorena obilježja ne degradiraju. Nakon proglašenja parka prirode došlo je do razvoja turističke infrastrukture i organizacije sustava posjećivanja kako bi se stvorio što kompletniji i sadržajniji turistički proizvod. Postavljene su ulazne tabele, cestovne smeđe signalizacije, putokazi s markacijama na raskrižjima glavnih planinarskih staza i tabele s pravilima ponašanja.⁸⁹

Najviši vrh Parka prirode Učka je Vojak te je to ujedno i najviši vrh istarskog poluotoka. Kula na Vojaku je izgrađena 1911. godine. Za vrijeme I. svjetskog rata kula je bila u funkciji austro-ugarske ratne pomorske promatračnice. Kula je danas simbol Učke. S ciljem očuvanja kulturno-povijesne baštine kula je u potpunosti obnovljena 2004. godine. Uređena je kao info-centar, suvenirnica i vidikovac s kojeg se pruža pogled na Istru, Kvarnerski zaljev s otocima, planine Gorskog kotara, Velebit, Alpe i Italiju. U Parku prirode Učka nalaze se i brojni suhozidi, pastirski stanovi i poljska skloništa te to čini bogato autentično kulturno-povijesno nasljeđe.⁹⁰

Klima Učke uvjetovana je geografskim položajem, blizini mora i razvedenošću reljefa. Prema Köppenovoj klasifikaciji niži dijelovi imaju umjereno toplu kišnu klimu bez suhih razdoblja i s vrućim ljetom, a viši dijelovi imaju umjereno toplu kišnu klimu s toplim ljetom. Padalina ima više u višim dijelovima nego u priobalju. Padaline su najčešće u obliku kiše, a tijekom zime i snijega.⁹¹

Zbog geografskog položaja, prirodnih procesa te korištenja prostora od strane čovjeka postoji velik broj različitih staništa. Šume prekrivaju oko 70% ukupne površine parka. Najupečatljivija osobitost Učke i Ćićarije je pojavljivanje bukovih šuma u vršnim dijelovima iznad 800 m koje nisu u kontinuitetu povezane s ostatkom bukovih šuma u

⁸⁹ Park prirode Učka, *Opće informacije*, <https://www.pp-ucka.hr/opce-informacije/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹⁰ Park prirode Učka, *Kulturna baština*, <https://www.pp-ucka.hr/kulturna-bastina/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹¹ Park prirode Učka, *Klima*, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/klima/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

primorskom nizu Dinarskih planina. Najveći dio bukovih šuma pripada zajednici primorskih bukovih šuma od kojih se ističu crni grab, hrast i jesenka šašika. U šumama živi veliki broj ugroženih i zaštićenih biljnih vrsta. Ističe se kako su pojedine vrste kao što je pasji zub jako rijetke i ugrožene, ali česta meta izletnicima koji ih vole brati. Travnjaci su nastali potiskivanjem šumske vegetacije ljudskim djelovanjem, a danas predstavljaju značajan spremnik bioraznolikosti zbog osebujne flore i faune. Većina tih površina koristila se za ispašu ili dobivanje sijena, dok se danas te površine sve manje održavaju. Na travnjacima živi mnoštvo rijetkih, ugroženih i zaštićenih biljnih vrsta. Endemične biljne vrste nastanjuju i stijene vršnog grebena. Vršni greben Učke spada u zonu stroge zaštite zbog velikog broja različitih tipova staništa kao što su livade, stjenovita staništa s liticama i šumska staništa. Prisutno je više od 30 vrsta kopnenih puževa od kojih su brojni endemi istarskog područja. Do sada je na području Učke zabilježeno 173 vrsta ptica, od toga 120 gnjezdarica. Dvije istaknute vrste ptica su bjeloglavi sup i suri orao. Ovdje živi ukupno 24 vrsta gmazova i vodozemaca, a sve su zakonom zaštićene. Od posebno vrijednih ističu se crni daždevnjak i velebitska gušterica. Česti stanovnici kestenovih šuma su vjeverice, sivi puh, divlje svinje, srdaći i pokoji medvjed. Od malih sisavaca ističu se endemični krški puh, snježna voluharica, močvarna rovka te 18 vrsta šišmiša. Na ovom području zabilježeno je 263 vrsta leptira.⁹²

Park prirode Učka ima i vrijednu geološku baštinu. Najznačajnija vrijednost je kanjon Vela Draga. Kanjon je zaštićen kao geomorfološki spomenik prirode te će se detaljnije opisati u nastavku rada gdje se opisuju spomenici prirode. Na području parka prirode zabilježeno je 200 speleoloških objekata, a to su većinom jame. Do sada je biospeleološki istraženo samo 35 objekata.⁹³

Zbog raznolikosti staništa prisutan je veliki broj flore i faune te je za njihovo očuvanje potrebno aktivno upravljanje. Upravljačkim akcijama iz plana upravljanja nastoji se zadržati ili povećati postojeća površina i raspored staništa. Parku nedostaju noviji

⁹² Park prirode Učka, *Prirodna baština*, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹³ Park prirode Učka, *Geologija*, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/geologija/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

podaci o stanju flore i faune te je jedan od prioriteta parka provođenje znanstvenih istraživanja.⁹⁴

U Parku prirode Učka nalazi se mnogo poučnih staza, šetnica i planinarskih staza. Također na području je uređeno i označeno osam staza različitih kategorija za brdski biciklizam ukupne dužine od 180 km.⁹⁵ Pojedine staze prikladne su i za brdsko trčanje. Na području parka se nalazi registrirano letjelište za slobodno letenje odnosno letenje zmajem i padobranskim jedrom. Ovdje se organiziraju različita domaća i međunarodna natjecanja.⁹⁶ Turistička valorizacija zaštićenog područja detaljno je opisana u zadnjem poglavlju rada.

3.3.3. Posebni rezervati

Posebni rezervati u Istarskoj županiji obuhvaćaju 1.580 ha površine, a to su:

- 1) posebni rezervat šumske vegetacije Kontija
- 2) posebni rezervat šumske vegetacije Motovunska šuma
- 3) posebni paleontološki rezervat Datule – Barbariga
- 4) posebni rezervat u moru Limski zaljev
- 5) i posebni ornitološki rezervat Palud - Palù.⁹⁷

Posebni rezervat šumske vegetacije **Kontija** nalazi se na području općine Vrsar između naselja Kloštar i Flengi, iznad sjevernih obronaka Limskog zaljeva. Naziv posebnog rezervata potječe od plemićke obitelji Coletti, a zaštićeno je od 1964. godine. Obuhvaća šumu i makiju hrasta medunca te bijelog graba staru preko 150 godina. Osim navedenih vrsta drveća u šumi se nalazi i crni jasen, maklen, cer, rašeljka i borovica. U sloju grmlja se nalaze trnula, drijen, kalina, krkavina i ruj. U niskom raslinju nalaze se veprina, kukurijek, dubačac. Također su prisutne orhideje kokošica i grimizni kaćun. Uz rub sjeverne granice posebnog rezervata nalazi se biciklistička staza gdje

⁹⁴ Park prirode Učka, *Prirodna baština*, <https://www.pp-učka.hr/prirodna-bastina/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹⁵ Park prirode Učka, *Staze*, <https://www.pp-učka.hr/staze/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹⁶ Park prirode Učka, *Učka outdoor*, <https://www.pp-učka.hr/učka-outdoor/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

⁹⁷ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 16.

se održavaju međunarodne biciklističke utrke. U blizini se također nalaze ostaci benediktinskog samostana sv. Mihovila iz 11. stoljeća.⁹⁸

Posebni rezervat šumske vegetacije **Motovunska šuma** zaštićen je od 1963. godine. Područje obuhvaća površinu od 275 ha na području grada Buzeta i općine Oportalj. Proteže se dolinom rijeke Mirne od Istarskih toplica preko Gradinja do pritoka Butonige u rijeku Mirnu. Motovunska šuma predstavlja posljednji primjer očuvanih autohtonih nizinskih poplavnih šuma zvanih longoze u riječnim dolinama mediteranskog i pontskog primorja. Longoze su ekosustavi s tvrdim listopadnim drvećem nastalim u riječnim dolinama i ravnicama mediteranskog primorja nastale gomilanjem pijeska kojeg nanose rijeke dok teku prema moru. Osim ove šume, u Europi postoje još samo dva primjera takvih šuma, a to su šuma Komčija u bugarsko-crnomorskom primorju te ostaci šume skadarskog hrasta lužnjaka u Crnoj Gori. Nekada je postojalo još takvih šuma u dolinama Neretve, Poa i Rhone, ali su pretvorene u poljoprivredne površine.⁹⁹

Motovunska šuma predstavlja paraklimatsku fitocenuzu hrasta medunca i bijelog graba. U šumi ima najviše hrasta lužnjaka, poljskog jasena i nizinskog brijesta. Osim toga u šumi se mogu vidjeti i obični grab, crna joha, crna topola, bijela topola, bijela vrba itd. Od drvenih penjačica mogu se pronaći loza, pavitina, bršljan i hmelj. U sloju raslinja nalaze se higrofilne vrste. Tlo je epiglejno mineralno karbonatno koje je nastalo na aluvijalnom nanosu rijeka Mirne i Butonige.¹⁰⁰

Od najstarijih vremena Motovunska šuma je pripadala državnim šumama. U 16. stoljeću Venecija je razvila prve programe zaštite i kontroliranog korištenja. Iskopani su veliki odvodni kanali koji su odvodili vodu za vrijeme velikih poplava. Područje je dobilo naziv Šuma sv. Marka. Za vrijeme Austrougarske monarhije šuma postaje rezervat za opskrbu brodogradnje građevinskim materijalom. Smatrala se „biserom“ mornarice. Četvrtina šume devastirana je u vrijeme francuske vladavine kada je posječeno 30.000 stabala, a odvodni kanali totalno su zapušteni. Povratkom austrijske vlasti šuma ponovno postaje državno dobro te šumski rezervat državne građe za brodogradnju. Za vrijeme mletačke vladavine dolazi do pošumljavanja te je šuma obuhvaćala površinu od 1.738 ha. Sedamdesetih godina 20. stoljeća taj broj se

⁹⁸ ibidem, str. 18.

⁹⁹ ibidem, str. 19.

¹⁰⁰ Natura Histrica, *Posebni rezervat šumske vegetacije Motovunska šuma*, <https://www.natura-histrica.hr/hr/zasticena-podrucja/posebni-rezervat-sumske-vegetacije-motovunska-suma-28>, (pristupljeno 02.04.2023.)

smanjio na 1.274 ha, a danas šuma obuhvaća oko 990 ha. U posljednjih pedesetak godina gotovo je nestao brijest zbog holandske bolesti. Također su se počele sušiti pojedine vrste zbog izgradnje nove ceste, reguliranja korita Mirne i izgradnje akumulacije u dolini Butonige.¹⁰¹

Motovunska šuma je jedino nalazište strogo zaštićene lombardijske smeđe žabe u Hrvatskoj te je zbog toga ovo područje uključeno u Ekološku mrežu Republike Hrvatske. Motovunska šuma je bogata vrlo cijenjenim bijelim i crnim tartufima. Područje ima značajnu gospodarsku, kulturno-povijesnu, znanstvenu i turističko-rekreativnu vrijednost.¹⁰²

Posebni paleontološki rezervat **Datule-Barbariga** je jedini takav rezervat u Istarskoj županiji. Smješten je na jugozapadnom dijelu Općine Bale, a proteže se na površini od 422 ha. Područje je pod zaštitom od 1994. godine. Većina zaštićenog područja nalazi se u moru između rta Barbariga i rta Datule, dok je samo oko 4 ha kopneni dio. Ovo je jedino nalazište okamenjenih kostiju dinosaura na području cijele Hrvatske. Lokalitet je međunarodno značajan. Starost nalaza je oko 130 godina, a prikupljeno je više od 200 uzoraka kosti i nekoliko fosiliziranih biljnih ostataka. Danas su ostaci izloženi u Balama.¹⁰³

Posebni rezervat u moru **Limski zaljev** nalazi se na području grada Rovinja te Općina Vrsar i Kanfanar. Lokalitet je zaštićen od 1980. godine. Područje je dugo 10,4 km te široko 600 m, a radi se o potopljenoj kanjonskoj dolini u kršu. Obale su kamenite i strme, a već u malim dubinama nalazi se muljevito dno koje se proteže kroz čitav akvatorij. Područje je bogato organizmima kao što su školjkaši i mnogočestinaši, a poznato je i kao riblje mrijestilište i sklonište. More je smanjenog saliniteta zbog mnogih vrulja. Prisutna je visoka koncentracija kisika, dok manja prozirnost od otvorenog mora indicira na bogatstvo planktona. Dublji slojevi mora imaju karakteristike vode otvorenog mora. Ovaj specifičan lokalitet pogodan je za razvoj raznolike morske flore i faune. Uzgoj morskih organizama točnije kamenica spominje se već od 1888. godine, dok je uzgoj riba konkretno brancina započeo 1978. godine.¹⁰⁴

¹⁰¹ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 19.

¹⁰² loc. cit.

¹⁰³ ibidem, str. 26.

¹⁰⁴ ibidem, str. 30.

Posebni ornitološki rezervat **Palud - Palù** se nalazi u jugoistočnom dijelu grada Rovinja te je to jedini ornitološki rezervat u Istri. Prostire se na površini od 219 ha. Zaštićen je od 2001. godine. Palud je prirodna depresija u neposrednoj blizini mora. Zbog pritjecanja vode s okolnih brda i zaravni te iz izvora pretvorila se u močvaru. 1906. godine je austrougarska vojska kopanjem kanala močvaru spojila s morem kako bi se spriječilo razvijanje ličinki komarca koji su bili prijenosnici malarije. Miješanjem slatke i slane vode došlo je do kolebanja temperature, količine kisika, saliniteta te pojave sumporovodika. Ova situacija je specifičnost Paluda jer rezultira razvoju karakteristične flore i faune. Spajanjem s morem močvara je dobila nove stanovnike odnosno ciple i jegulje. Močvara obiluje planktonom. Nakupine algi obrastaju mjesta gdje morska voda ulazi u močvaru. U slatkovodnom dijelu močvare nalaze se ugrožene i rijetke zaštićene vrste kao što su veliki žabnjak, sitna leća i grbasta vodena leća. Morskom obalom proteže se karakteristična halofilna vegetacija grebenjača, a prisutna je i ugrožena primorska makovica. U lokalitetu se može vidjeti 11 vrsta gmazova, 19 vrsta sisavaca i 3 vrste vodozemaca.¹⁰⁵

Danas je bogatstvo vrsta i broja ptica koje ovdje stalno ili povremeno obitavaju najznačajnija atrakcija rezervata. Tijekom godina zabilježeno je oko 230 vrsta ptica u rezervatu što je više od polovice hrvatske ornitofaune. Oko 35 vrsta ovdje zimuje a više od 50 vrsta se gnijezdi. Najčešće prisutne vrste su mlakuša, kokošica, divlja patka itd. Vrlo rijetke vrste su čaplja govedarica, crna roda, roda itd., dok su posebno zanimljive migratorne vrste modronoga sabljarka, vlastelica, rdasti žalar itd. Na lokalitetu se nalazi promatračnica koja služi za promatranje ptica u prirodnom okruženju tijekom hranjenja, gniježđenja itd. Ovdje se nalazi postaja čuvara prirode te mala stalna izložba fotografija ptica. Unutar rezervata nalaze se ostaci crkve sv. Damjana iz 11. stoljeća.¹⁰⁶

Posjet rezervatu je moguć tijekom cijele godine te je ulaz besplatan. Promatranje ptica uz stručno vodstvo organizira Natura Histrica. Takav organizirani obilazak se naplaćuje te je potrebna prethodna najava.¹⁰⁷ Istra je zajedno s Paludom uvrštena u 100 najboljih održivih priča destinacija na svijetu 2021.¹⁰⁸

¹⁰⁵ ibidem, str. 34.

¹⁰⁶ Info Rovinj, *Poseban ornitološki rezervat Palud*, <https://www.inforovinj.com/hrv/rovinj/znamenje/palud.asp>, pristupljeno (25.03.2023.)

¹⁰⁷ Natura Histrica, *Poseban ornitološki rezervat Palud*, <https://www.natura-histrica.hr/hr/posjete/poseban-ornitoloski-rezervat-palud-2>, (pristupljeno 25.03.2023.)

¹⁰⁸ Istra ecoxperience, *Istra u Top 100 Destination Sustainability Stories 2021*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/korisne-informacije/novosti/87>, (pristupljeno 01.04.2023.)

3.3.4. Spomenici prirode

U Istarskoj županiji nalazi se šest spomenika prirode, a to su:

- 1) geološki spomenik prirode – Kamenolom Fantazija
- 2) geomorfološki spomenik prirode – Jama Baredine
- 3) geomorfološki spomenik prirode – Markova jama
- 4) zoološki spomenik prirode – Pincinova jama
- 5) botanički spomenik prirode – Pinije u Karojbi
- 6) i geomorfološki spomenik prirode – Vela Draga.¹⁰⁹

Geološki spomenik prirode – **Kamenolom Fantazija** nalazi se na području grada Rovinja te je zaštićen od 1987. godine. Prostire se na površini od 4,05 ha. Lokalitet je jedinstveni primjer sedimentologije krednih vapnenaca te predstavlja izrazitu znanstvenu vrijednost za proučavanje krških pojava. Ovaj kamenolom je jedan od najstarijih i najvrjednijih kamenoloma u Istri, ali i cijelom svijetu. Na području su prisutni slojevi genetski različitih tipova dolomita koji su rezultat djelovanja modrozelenih algi, oscilacija morske razine, uzastopnih vlaženja i isušivanja morske vode itd. Mogu se vidjeti i brojne pukotine od stezanja i isušivanja vapnenačkog mulja.¹¹⁰ Ovaj lokalitet je godinama bio zapušten, no 2022. godine je valoriziran te je otvoren posjetiteljski centar. Spomenik prirode sada sadrži novouređenu šetnicu, turističko informativni centar, suvenirnicu, centar za posjetitelje s 3D animacijom i nekoliko izložbi.¹¹¹

Jama Baredine je geomorfološki spomenik prirode koji se nalazi na privatnom poljoprivrednom zemljištu na području grada Poreča, u mjestu Nova Vas. Jama je zaštićena od 1986. godine. Nalazi se na 117 m nadmorske visine, a dubina jame iznosi 132 m. U jami se nalaze dva podzemna jezera. Jama je nastala na krškom terenu, a podzemni prostor jame nastao je djelovanjem vode u procesu okršavanja prije otprilike 3 i pol milijuna godina. Jama je bogata stalaktitima, stalagmitima, heliktitima i sigastim stupovima. Djelovanjem vode nastale su zanimljive sigaste forme kao što su desetak

¹⁰⁹ Istarska županija, *Zaštićena područja prirode*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsifeovi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-prirode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

¹¹⁰ Natura Histrica, *Geološki spomenik prirode Kamenolom Fantazija*, <https://www.natura-histrica.hr/hr/zasticena-podrucja/geoloski-spomenik-prirode-kamenolom-fantazija-cava-di-monfiorenzo-24>, (pristupljeno 27.03.2023.)

¹¹¹ Glas Istre, *Nova turistička atrakcija kod Rovinja: Otvoren obnovljeni kamenolom Fantazija, jedinstveni spomenik prirode*, <https://www.glasistre.hr/istra/foto/-/nova-turisticka-atrakcija-kod-rovinja-otvoren-obnovljeni-kamenolom-fantazija-jedinstveni-spomenik-prirode-807708>, (pristupljeno 27.03.2023.)

metara dugačke visoke zavjese, kip Bogorodice itd. Na taj način nastao je i snješko-lučonoša koji je danas zaštitni znak jame. Osim po zanimljivoj figuri ovaj ukras značajan je i zbog izuzetno brzog rasta koji je posljedica intenzivnog kapanja vode. Zbog prisutnosti vode u jami razvila se bogata fauna. Čovječja ribica je endemski vodozemac iz porodice glavašica, a u Istri je prvi put viđena prije otprilike 100 godina. U podzemnim vodama Poreštine otkrivena je 1975. godine te je danas možemo vidjeti u jami Baredine. U jami je temperatura zraka 14 °C, a podzemne vode 13,2°C.¹¹²

Jama Baredine je krški fenomen te prvi speleološki lokalitet u Istri uređen za turističku namjenu. Od 1995. godine jama je otvorena za posjetitelje. Dubina turističkog dijela jame iznosi 60 m, a ukupna dužina uređene staze je 300 m. Obilazak traje oko 40 minuta u pratnji vodiča kroz pet dvorana različitih veličina. Jama je osvijetljena te stepenice imaju čvrste rukohvate, a u jamu se ulazi svakih pola sata. Od početka travnja do kraja listopada jama je za posjetitelje otvorena svaki dan, dok je od početka studenog do kraja ožujka posjet moguć uz prethodnu najavu dan ranije. Cijena ulaznice za odrasle osobe iznosi 10 €, djecu 6 €, studente 8 € te umirovljenike 9 €. U sklopu jame uređena je galerija gdje posjetitelji mogu više saznati o geologiji, speleologiji i paleontologiji. Također posjetitelji se mogu informirati o drugim zaštićenim i turističkim speleološkim objektima Istre i Hrvatske. Pokraj jame nalazi se i poligon za speleološko penjanje. Uz jamu se nalazi Traktor story odnosno etno izložba posvećena poljoprivredi gdje se mogu vidjeti predmeti, strojevi, fotografije i dokumenti vezani za povijest i ljude ovog kraja. Osim toga ovdje se nalaze i suvenirnica, caffe bar, igralište za djecu itd.¹¹³

U Istarskoj županiji se nalaze još dvije zaštićene jame, a to su Markova jama i Pincinova jama. Obje jame su namijenjene samo znanstvenim istraživanjima te nisu otvorene za posjetitelje. **Markova jama** je zaštićena kao geomorfološki spomenik prirode od 1986. godine. Ima površinu od 0,5 ha, a nalazi se na privatnom poljoprivrednom zemljištu u Općini Tar-Vabriga. U jami se nalaze posebni stalaktiti u obliku buzdovana te dva jezera slatke vode. U jami živi istarski endem odnosno posebna vrsta kornjaša. Također se u jami nalaze četiri vrsta šišmiša.¹¹⁴

¹¹² Turistička zajednica grada Poreča, *Jama Baredine*, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/prirodne-ljepote/81>, (pristupljeno 27.03.2023.)

¹¹³ Jama Baredine, *Obilazak*, <https://baredine.com/posjetite-nas/cave-sightseeing-tour/>, (pristupljeno 27.03.2023.)

¹¹⁴ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 42.

Pincinova jama je zaštićena kao zoološki spomenik prirode od 1986. godine. Ima površinu od 2 ha, a prostire se na privatnom poljoprivrednom zemljištu na području Općine Tar-Varbriga. Lokalitet je značajan jer je to jedno od prvih otkrića staništa čovječje ribice. Također u jami se nalazi kalcitni nakit, podzemne prostorije te jezero.¹¹⁵

Pinije u Općini Karojba zaštićene su od 1966. godine. Stabla imaju bujne tzv. kišobranaste krošnje. Najveće stablo je visoko 14,5 m te ima opseg 3,3 m, a staro je preko 160 godina. Posebnost ovih pinija je što rastu upravo ovdje u središtu Istre, iako im je prirodno stanište u blizini morske obale.¹¹⁶

Do 2022. godine Natura Histrica je upravljala još jednim spomenikom prirode, a to je Javor na Stanciji Bašarinka na području grada Poreča. Stablo je bilo zaštićeno od 1991. godine, a zaštita je ukinuta jer je stablo izgubilo obilježja zbog kojih je proglašeno zaštićenim te je zbog velike nagnutosti predstavljalo moguću opasnost za ljude i imovinu.¹¹⁷

Vela Draga je kanjon smješten je na sjeverozapadnom podnožju Učke. Njime upravlja Javna ustanova Park prirode Učka. Vela Draga je zaštićena kao rezervat prirode od 1963. godine, a od 1998. kao geomorfološki spomenik prirode. Čine ga vapnenačke stijene koje predstavljaju izuzetnu geomorfološku i krajobraznu vrijednost. Smatra se da je kanjon nastao taloženjem horizontalnih slojeva paleogenskih vapnenaca, nakon čega je nastalo tektonsko izdizanje i raspucavanje. Današnji izgled kanjon je poprimio postepenom i dugotrajnom erozijom i okršavanjem. Na stijeni su vidljivi brojni fosilni ostaci. Uređeno je i nekoliko staza za obilazak kanjona te su postavljene edukativne tabele te klupe. Na kanjonu je dozvoljeno slobodno penjanje. Ovo je jedno od najatraktivnijih penjališta Hrvatske. Razvoj Vele drage kao modernog penjališta započeo je 1986. godine kada su riječki penjači započeli s izradom prvih sportskih smjerova.¹¹⁸

¹¹⁵ loc. cit.

¹¹⁶ ibidem, str. 43.

¹¹⁷ Natura Histrica, *Spomenik prirode Javor na stanciji Bašarinka*, <https://www.natura-histrica.hr/hr/zasticena-podrucja/spomenik-prirode-javor-na-stanciji-basarinka-rijedak-primjerak-drveca-30>, (pristupljeno 27.03.2023.)

¹¹⁸ Park prirode Učka, *Geologija*, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/geologija/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

3.3.5. Značajni krajobrazi

Na području Istarske županije nalazi se devet značajnih krajobraza, a to su:

- 1) Gračišće – Pićan
- 2) Labin – Rabac – Prklog
- 3) Istarske toplice
- 4) Rovinjski otoci i priobalje
- 5) Pazinski ponor
- 6) Limski zaljev
- 7) Učka
- 8) Donji Kamenjak i medulinski arhipelag
- 9) te Gornji Kamenjak.¹¹⁹

Značajni krajobraz **Gračišće – Pićan** zaštićen je od 1973. godine. Područje se prostire na 1.475 ha, a obuhvaća tipičan krajolik srednje „sive“ Istre s razvedenim reljefom u flišnom kraju lapora, pješčenjaka i vapnenaca. U laporima se nalaze duboke potočne doline. Vapnenac je formirao brežuljke i glavice koje dominiraju krajolikom. Područje je prepuno autohtonom šumskom vegetacijom i travnatim površinama, ali i poljoprivrednim površinama. Dva srednjovjekovna gradića Gračišće i Pićan ističu se u ovom krajobrazu s brojnim kulturno-povijesnim spomenicima i motivima tipične istarske arhitekture. U Pićnu su dobro očuvana Rimska gradska vrata i nekoliko crkvice, dok je u Gračiću sačuvana srednjovjekovna urbana struktura te brojni kulturno-povijesni spomenici kao što su gradska vrata, okrugla kula itd. Unutar krajobraza uređene su i pješačke staze. Ovdje se nalazi i jedna od najatraktivnijih pješačkih staza u Istri. Kružna staza sv. Šimuna duga je oko 10 km. Glavna atrakcija staze je slap Sopot.¹²⁰

Značajni krajobraz **Labin – Rabac – Prklog** je zaštićen od 1973. godine. Radi se o području površine 1.286 ha između Labina, Rapca i uvale Prklog. Područje ima raznolike prirodne i pejzažne vrijednosti. Obalnu zonu odlikuju stjenovite i šljunčane plaže, a najatraktivnije i najveće su uvale Rabac i Prklog. Obje uvale su nastavci potočnih dolina. Zbog flišne podloge i vapnenca stvaraju se geomorfološki zanimljive

¹¹⁹ Istarska županija, *Zaštićena područja prirode*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-prirode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

¹²⁰ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 44.

kanjonske forme. Područje pripada eumediteranskoj i djelomično submediteranskoj zoni. Najviši položaj je grad Labin na 320 m nadmorske visine s važnim spomeničkim vrijednostima. Uz rabački potok nalazi se vazdazelena vegetacija mješovitih šuma te makija crnike i crnog jasena. Nakon izvora nastavlja se listopadna vegetacija šume hrasta medunca s crnim grabom. Sjevernim stranama potočnih dolina prema moru dominiraju ilirski i drugi mezofilni florni elementi, dok južno uz kopno prodiru mediteranski florni elementi. Uz obalu između Rapca i rta sv. Jurja nalaze se sastojine hrasta crnike te bujne borove šume. Uz rt sv. Marine nalaze se rijetke biljne zajednice, a u kanjonu rabačkog poluotoka rijetke biljne vrste kao što su rumenica i gospin vlasak. Na cijelom području značajnog krajobraza nalazi se oko 650 biljnih vrsta i oko 20 biljnih zajednica.¹²¹

Pješačka staza Labin-Rabac je dio zaštićenog krajobraza. Staza prolazi duž potoka te je prepuna drvenih mostova koji premošćuju potok. Potok se slijeva s labinskog platoa te tvori više vodopada i jezeraca na stazi. Staza ima edukativne tabele te odmorišta s kamenim stolovima i klupama za predah. U proljeće se može vidjeti i mnoštvo ciklama.¹²²

Okolina Istarskih toplica je značajni krajobraz zaštićen od 1962. godine, a prostire se na površini od 95 ha. Osobita krajobrazna vrijednost ponajviše je oblikovana djelovanjem rijeke Mirne. Dolina gornjeg toka rijeke Mirne bogata je vegetacijom hrasta medunca, graba te lovora. Oko Buzeta nalazi se izvorni dio rijeke Mirne te je taj dio u flišu. Nastavlja se dubokim vapnenastim kanjonom do Istarskih toplica gdje tvori velike litice. Vapnenaste litice su značajno stanište rijetke i strogo zaštićene endemske biljne vrste tommasinijeve merinke. Istarske toplice su jedan od pet lokaliteta na cijelom svijetu gdje raste ova biljka. Također za ovo područje je karakteristična i strogo zaštićena vrsta sove velika ušara. Ovaj krajobraz obiluje mineralnim izvorima. Glavni izvor je Sv. Stjepan koji izvire podno stijene visine 85 m. Vapnenačke stijene koriste se za sportsko penjanje. Prije nekoliko godina uočena je devastacija endemske vrste tommasinijeve merinke što je rezultiralo zabrani penjanja, ali ne na cijelom području.

¹²¹ ibidem, str. 48.

¹²² Turistička zajednica Istre, *Pješačka staza: Labin-Rabac-Prklog*, <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/sport-i-outdoor/pjesacenje/1336>, (pristupljeno 28.03.2023.)

Natura Histrica nastoji uspostaviti sklad između sportskih aktivnosti te zaštite vrsta i staništa u zaštićenom području.¹²³

Ovaj prostor ima i kulturno-povijesnu vrijednost. Istarske toplice bile su poznate još u antičko doba što je dokazano arheološkim nalazima rimskog novca, nakita i natpisa u kamenu. Na području se nalaze ostaci prapovijesne gradine, rimske utvrde te stare crkvice sv. Stjepana.¹²⁴

Rovinjski otoci i priobalje površine 1.200 ha zaštićeni su kao značajni krajobraz od 1968. godine. Radi se o području od rta sv. Ivana kraj ulaza u Limski zaljev na sjeveru do rta Barbariga na jugu. Područje obuhvaća sve naseljene i nenaseljene otoke te uže priobalno područje oko 500 m od obale, ali ne obuhvaća grad Rovinj. Razvedena obala s brojnim otocima i otočićima, hridima, uvalama i rtovima proteže se dužinom od 25 km. Područje je izloženo jakom antropogenom djelovanju te se ističu raznolike cjeline odnosno obalno područje, kultivirani agrarni krajobraz te krajobraz mješovitih pašnjaka i šumskih površina. U obalnom području se nalazi eumediteranska i submediteranska vegetacija. Posađena su i stabla alepskog, brucijskog i primorskog bora, pinija, cedrova te čempresa. U nizinskim predjelima izmjenjuju se poljoprivredne površine odnosno oranice i pašnjaci jednogodišnjih kultura te vinogradi i maslinici. U zaleđu priobalja nalaze se pašnjaci, vinogradi i maslinici te bujne šumske površine submediteranske vegetacije.¹²⁵ Crveni otok je s 23 ha površine najveći otok rovinjskog arhipelaga. Drugi po veličini je otok Katarina gdje je zabilježeno 456 vrsta raslinja.¹²⁶

Pazinski ponor je zaštićen od 1964. godine. Ovaj značajni krajobraz jedinstveni je primjer specifične krške hidrografije i morfologije u Istri. Lokalitet obuhvaća kanjon i ponor Pazinčice na površini od 1 ha. Sliv Pazinčice dužine 16,5 km teče preko vodonepropusnih flišnih stijena te dolaskom u jamu Pazinčica postaje ponornicom. Ponor se smatra jedinstvenom speleološkom pojavom u Istri i dinarskom kršu jer je nastao na spoju vodonepropusne flišne podloge i vodopropusnih vapnenaca. Otvor pazinskog ponora nalazi se na 185 m nadmorske visine, ispod 198 m visoke vertikalne stijene na kraju duboko urezanog kanjona Pazinčice. Ulaz u jamu je polukružna

¹²³ Natura Histrica, *Značajni krajobraz Istarske toplice*, <https://www.natura-histrica.hr/hr/zasticena-podrucja/znacajni-krajobraz-istarske-toplice-13>, (pristupljeno 28.03.2023.)

¹²⁴ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 52.

¹²⁵ ibidem, str. 56.

¹²⁶ Turistička zajednica grada Rovinja, *Rovinjski otoci i priobalno područje*, <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/priroda/rovinjski-otoci>, (pristupljeno 28.03.2023.)

nadsvođena šupljina, a unutra se nalazi podzemna galerija duga 100 m sa sifonskim jezerom koje se naziva Martelovo jezero. Iza njega se nalazi nastavak potopljenog dijela ponora s još jednim jezerom. Još jedan ponor se nalazi u Zelenoj pećini. Martelovo jezero speleolozi obilaze čamcem.¹²⁷

Nedaleko od ponora smjestio se tisućljetni kaštel. Područje oko jame je stanište zaštićenih i ugroženih vrsta flore kao što su šumska ciklama, jetrenka, ljiljan zlatan i istarski kukurijek. Također na stijenama se nalazi endemična vrsta piramidalna zvončika.¹²⁸

Pazinska jama se prvi put spominje 1770. godine u istraživanjima prirodoslovca Alberta Fortisa, dok je prva sustavna istraživanja proveo Edouard A. Martel od 1893. do 1896. godine. Specifičnosti Pazinske jame inspirirale su brojne književnike. Jules Verne u svom romanu Mathias Sandorf vodi svoje junake podzemljem jame do Linskog zaljeva. Kada Dante Alighieri u Božanstvenoj komediji opisuje ulaz u pakao zapravo opisuje ulaz u Pazinsku jamu.¹²⁹

U krajobrazu se nalazi uređena poučna pješačka staza s edukativnim tabelama gdje su navedene informacije o fenomenu krša, hidrografiji, biljnom svijetu ponora, istraživanjima i istraživačima te legendama. Staza je duga 1.100 m. Za obilazak staze se naplaćuje ulaznica, a moguće ju je posjetiti svaki dan tijekom cijele godine. Ulaznica za odrasle iznosi 5 €, a za djecu 3 €. U cijenu ove ulaznice nije uključeno razgledavanje podzemlja. Istaknuto je kako je naplaćivanje ulaznica doprinos za trajnu zaštitu, očuvanje i unapređenje zaštićenog krajobraza. Staza nije prilagođena osobama u invalidskim kolicima.¹³⁰ Na ovom lokalitetu nalazi se i zip-line koji se sastoji od četiri linije. Zip line omogućuje uživanje u pogledu na jamu i kaštel. Ova atrakcija naplaćuje se oko 20 €. Dodatna atrakcija je i rope jump odnosno skakanje konopom koje se naplaćuje nešto manje od 18 €. Na liticama Pazinske jame nalazi se nešto više od 25 penjačkih smjerova.¹³¹ Speleološko društvo „Istra“ Pazin u suradnji s ustanovom Natura Histrica organizira speleološku avanturu odnosno posjet podzemlju pazinske

¹²⁷ Grad Pazin, *Pazinska jama*, <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/pazinska-jama/>, (pristupljeno 28.03.2023.)

¹²⁸ Grad Pazin, *Pazinska jama*, <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/pazinska-jama/>, (pristupljeno 28.03.2023.)

¹²⁹ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str 60.

¹³⁰ Turistička zajednica Istre, *Pazinska jama*, <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/zelena-istra/prirodne-atrakcije/1022>, (pristupljeno 28.03.2023.)

¹³¹ Turistička zajednica središnje Istre, *Poučno-pješačka staza Pazinska jama*, <https://central-istria.com/aktivnosti/pjesacenje/poucno-pjesacka-staza-pazinska-jama>, (pristupljeno 28.03.2023.)

jame. Obilasci se organiziraju tijekom cijele godine te je na internetskoj stranici Speleološkog društva istaknuto kako se posjet izvodi na prirodan ekološki način te jama nije uređena za masovne posjete. Obilazak započinje uređenom stazom do kanjona te kroz neuređeno prirodno korito rijeke Pazinčice. Podzemni dio staze je dug oko 200 m, a završava s velikom dvoranom i podzemnim jezerom. Unutar speleološkog objekta nalaze se i dva manja zipline-a kojima se dolazi na sprud podzemnog jezera. Ukupna dužina staze je oko 1.000 m te obilazak traje oko 2,5 h. Cijena ulaznice iznosi 30 € za odrasle osobe te 25 € za osobe do 18 godina.¹³²

Značajni krajobraz **Limski zaljev** obuhvaća područje zaljeva i kanjonske strane visine oko 150 m. Prostire se na površini od 1.040 ha. Limski zaljev je zaštićen od 1964. godine, a naziv mu potječe od latinske riječi limes što znaci granica. Lim je u prošlosti obuhvaćao granicu između porečkih i pulskih posjeda. Posebnost ovog područja je u raznolikoj i specifičnoj vegetaciji na tako uskom području. Sjeverni obronci imaju južnu ekspoziciju, dok južni obronci imaju sjevernu ekspoziciju. Sjeverni obronci su obrasli autohtonom makijom hrasta crnike s crnim jasenom. Mogu se vidjeti crni jasen, lovor, planika, zelenika, veliki vrijes, mirta itd. Pojedinačno se pojavljuju maklen, medunac, drača, šmrika i njen endemski varijetet. Na ravnijem terenu prvi vrhu kanjona nalazi se mediteranska travnjačka zajednica s različitim vrstama orhideja. Južni obronci su obrasli zajednicom hrasta medunca i bijelog graba gdje prevladavaju bijeli grab, cer, maklen, crni jasen i rašeljka. Od grmlja prevladavaju drijen, kalina, šmrika i krkavina. Ova raznolikost vegetacije je rijetka pojava, ekološki zanimljiva i krajobrazno izuzetno vrijedna.¹³³

Na južnim obroncima Limskog zaljeva nalazi se špilja sv. Romualda. Špilja je značajno paleontološko i arheološko nalazište jer su pronađeni ostaci izumrlih ledenodobnih životinja te različite rukotvorine i keramike iz mlađih prapovijesnih razdoblja. Potvrđeno je prisustvo pračovjeka u špilji, a posebno je važan nalaz zuba kutnjaka mlađeg pripadnika vrste *Homo sapiens fossilis* pošto je to najstariji ostatak pračovjeka pronađen na području Istre. Danas špilju nastanjuju tri vrste šišmiša i endemske vrste

¹³² Pazinska jama, *Speleo aventura*, <https://pazin-cave.com/hr>, (pristupljeno 28.03.2023.)

¹³³ Vrsar, *Limski zaljev*, <https://infovrsar.com/dozivi/prirodne-ljepote/limski-zaljev/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

kornjaša. Natura Histrica organizira obilazak špilje uz stručno vodstvo tijekom ljetnih mjeseci.¹³⁴

Na području Limskog zaljeva zabilježena je nastanjenost još od prapovijesnih vremena kroz tisućljetnu djelatnost eksploatacije kamena, ribarenja i ribogojstva, prisutnost kršćanskih zajednica te crkava od ranog srednjeg vijeka. Danas su u Limskom zaljevu dopušteni samo oni zahvati koji neće narušiti postojeće stanje.¹³⁵

Uz sjevernu i južnu granicu Parka prirode Učka nalaze se zaštićena područja odnosno značajni krajobraz **Učka**. Područje je zaštićeno od 1998. godine, a prostire se na području od 1.864 ha. Sjeverni dio lokaliteta se nalazi u Općini Lupoglav, a karakterističan je po ruralnom krajoliku, mozaično raspoređenih šumskih i pašnjačkih površina visoke bioraznolikosti. Južni dio lokaliteta se nalazi na području Općine Kršan. Osobite je krajobrazne vrijednosti zbog velikog broja rijetkih i ugroženih biljnih vrsta od kojih se izdvaja endemski istarski zvončić. Također na području žive rijetke vrste ptica kao što su sivi sokol i suri orao. Različite vrste šišmiša žive u brojnim speleološkim objektima.¹³⁶

Na najjužnijem dijelu Istre nalazi se poluotok Kamenjak. Sastoji se od Gornjeg i Donjeg Kamenjaka. **Donji Kamenjak** je jedan od najatraktivnijih i najposjećenijih dijelova Medulin Rivijere. Nekada su se na ovom području nalazile šume hrasta crnike, ali čovjek ih je tijekom stoljeća sječom i ispašom degradirao i s vremenom su nastali travnjaci s puno biljnih vrsta. Pejzaž Kamenjaka je izrazito osebujan, a čini ga kombinacija šume, travnjaka, makije i kamenjara. Ciljna staništa Ekološke mreže Natura 2000 u Donjem Kamenjaku su istočno submediteranski suhi travnjaci, eumediteranski travnjaci, mediteranske makije te stijene i strmci mediteranskih obala obrasli endemičnim vrstama poput mrižice. Zbog napuštanja stočarstva i ispaše smanjuju se površine mediteranskih travnjaka te onda nestaju prioritetne vrste za očuvanje. Zaštita travnjaka jedan je od glavnih prioriteta upravljanja te se zbog toga potiče stočarstvo, a fokus je na autohtonim pasminama domaćih životinja. Budući da je tradicionalna poljoprivreda bitan čimbenik očuvanja biološke raznolikosti područja, potiče se ispaša istarskim ovcima i autohtonim istarskim govedom. Na Kamenjaku se

¹³⁴ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 64.

¹³⁵ Vrsar, *Limski zaljev*, <https://infovrsar.com/dozivi/prirodne-ljepote/limski-zaljev/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

¹³⁶ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 68.

nalaze rijetka staništa ugroženih i zaštićenih biljnih vrsta kao što su zimski jednolist, pustenast jarmen i žuta kičica. Zabilježeno je i šest biljnih svojti iz porodice orhideja. Također na Kamenjaku je prisutno oko 50 vrsta različitih danjih leptira. Prije skoro 100 milijuna godina na Kamenjaku su živjeli dinosauri. Na poluotoku Grakalovac nalaze se fosilizirani ostaci stopa dinosaura do kojih vodi uređena šetnica. U blizini uvale Polje nalazi se farma na kojoj se može vidjeti autohtono istarsko govedo.¹³⁷

Na području Kamenjaka prevladava mediteranska klima. Ovo je mjesto s puno sunčanih dana tijekom godine te su ukupne godišnje oborine znatno manje u odnosu na susjednu Pulu i Medulin. Područje je zato pogodno za boravak u prirodi, rekreaciju i sport tijekom cijele godine. Biciklističke staze Gornjeg i Donjeg Kamenjaka jedne su od najpopularnijih u Istri. Na Donjem Kamenjaku smjestile su se brojne plaže. Ljudi mogu iznajmiti kajak ili sup te obići otoke medulinskog arhipelaga. Mjesto je popularno i za *windsurf*. Područje je najposjećenije u ljetnim mjesecima.¹³⁸ Ulaznica se naplaćuje od početka svibnja do otprilike kraja listopada, a ostatak godine je ulaznica besplatna. Ulaznica se naplaćuje za motocikl, automobil, kamper i autobus dok se pješke ili biciklom može ući besplatno. 2023. godine cijena ulaznice za automobil od 15.06. do 15.09. iznosi 15 €, a od 02.05. do 14.06. te od 16.09. do 31.10. iznosi 10 €. 2022. godine cijena ulaznice od 15.06. do 15.09. iznosila je 80 kn odnosno nešto više od 10,5 €, a prethodnih godina ulaznica je bila još jeftinija. Javna ustanova Kamenjak organizira i edukativne programe za djecu, edukativne šetnje i programe na hrvatskom ili stranom jeziku te prezentacije o prirodnim vrijednostima Kamenjaka.¹³⁹

Gornji Kamenjak je zaštićen u kategoriji značajni krajobraz od 1996. godine. Prostire se između mjesta Premantura i Volme. Područje je izuzetno floristički vrijedno. Na ovom lokalitetu zabilježeno je 487 različitih vrsta biljaka što ukazuje na velik stupanj biološke raznolikosti budući se radi o relativno malom području. Gornji Kamenjak je prekriven pašnjacima ljekovite kadulje, garigom, makijom hrasta crnike i šumom alepskog bora. 2012. godine je ovdje zabilježena jednogodišnja vrsta trave

¹³⁷ Javna ustanova Kamenjak, *Donji Kamenjak i medulinski arhipelag*, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/donji-kamenjak-i-medulinski-arhipelag>, (pristupljeno 30.03.2023.)

¹³⁸ Javna ustanova Kamenjak, *Donji Kamenjak i medulinski arhipelag*, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/donji-kamenjak-i-medulinski-arhipelag>, (pristupljeno 01.04.2023.)

¹³⁹ Javna ustanova Kamenjak, *Cjenik*, <https://kamenjak.hr/hr/planiraj-posjet/cjenik>, (pristupljeno 01.04.2023.)

malocvjetna ljuljolika, prvi put u Hrvatskoj. Područje je prikladno za šetnju, vožnju biciklom i aktivan odmor u prirodi. Pješačke i biciklističke staze su označene putokazima, a uz staze se nalaze informativne tabele koje pružaju informacije o zaštićenom području, flori i fauni, paleontološkim ostacima te povijesnoj baštini. Gornji Kamenjak ima mnoštvo austrougarskih ostataka, a u prostoru nekadašnje vojne bitnice Gomila sklonište je pronašlo sedam različitih vrsta šišmiša.¹⁴⁰ Područje gdje je smještena bitnica godinama je bilo mjesto gdje su ljudi odlagali otpad u prirodu. 2021. godine kada je na Gornjem Kamenjaku otvorena poučna staza „Od kralja do cara“ uklonjeno je 350 kubika različitog otpada samo iz nekadašnje bitnice.¹⁴¹

3.3.6. Park-šume

Na području Istarske županije nalazi se šest park-šuma, a to su:

- 1) Zlatni rt
- 2) Škaraba
- 3) Šijana
- 4) Busoler
- 5) Soline
- 6) i Kašteja.¹⁴²

Park-šuma **Zlatni rt ili Punta corrente** se prostire na površini od 52,4 ha. Šuma je zaštićena od 1948. godine te je to čini prvim zaštićenim područjem u Istarskoj županiji i jednim od najstarijih u Republici Hrvatskoj. Šuma je zaštićena jer predstavlja ljepotu i ukras tog mjesta, a namijenjena je odmoru, rekreaciji i održavanju manifestacija. Izrazita botanička i krajobrazna vrijednost ogleda se u kombinaciji prirodne šume i sađenih brojnih egzotičnih vrsta s parkovnim elementima. Na maloj površini nalazi se autohtona zajednica hrasta crnike i crnog jasena, makija crnike s elementima mediteranske vegetacije i sađene sastojine alepskog, brucijskog i primorskog bora. U

¹⁴⁰ Javna ustanova Kamenjak, *Gornji Kamenjak*, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/gornji-kamenjak>, (pristupljeno 01.04.2023.)

¹⁴¹ Glas Istre, *Poučna staza „Od kralja do cara“ na Gornjem Kamenjaku. Priča u hodu o nastanku vojnih utvrda do njihove uloge kao važnih staništa za divlje vrste*, <https://www.glasistre.hr/istra/poucna-staza-od-kralja-do-cara-na-gornjem-kamenjaku-736127>, (pristupljeno 01.04.2023.)

¹⁴² Istarska županija, *Zaštićena područja prirode*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-prirode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

šumi se nalaze i himalajski cedrovi sađeni u obliku zvijezde sa šest krakova te drvoredi čempresa i pinijska. Livade su okružene duglazijom, vilmorinskom jelom i egzotičnim čempresima. Stabla masline predstavljaju ostatke tradicionalne poljoprivrede na ovom području.¹⁴³ Uređenje šume započelo je krajem 19. stoljeća. Grof Johann Georg Hütterott kupio je četiri otoka u rovinjskom priobalju te dio kopnene površine između Monte Mulina i Škarabe. On je imao namjeru otvoriti klimatsko lječilište te je s tom vizijom započeo uređenje ovog lokaliteta. Započeo je značajno pošumljavanje te je područje obogaćeno drvoredima, šetalištima, stazama i livadama. Zbog prerane grofove smrti realizirano je samo botaničko uređenje. Nakon njegove smrti briga o ovom lokalitetu i dalje je nastavljena te je 1948. godine područje proglašeno zaštićenom prirodnom rijetkošću, a status park-šume koji ima i danas dobiven je 1961. godine. Na rtu Montauro nalazi se stari venecijanski kamenolom gdje su uređeni smjerovi za slobodno penjanje. Također zlatni rt je popularno mjesto za ostale sportske aktivnosti kao što su trčanje, pješaćenje, bicikliranje itd. Čitava zona je zatvorena za motorna vozila. Šuma se nalazi uz more pa su prisutne brojne uvale s prirodnim i djelomično uređenim šljunčanim i stjenovitim plažama. U ljetnim mjesecima se ovdje nalaze i beach barovi.¹⁴⁴ Šuma ima hortikulturnu, krajobraznu, turističku i rekreativnu vrijednost. Osim toga u park-šumi mogu se pronaći kulturno-povijesni elementi. Nekadašnja grofičina konjušnica danas služi kao restoran, dok je nekadašnja lugareva kuća danas Muzej Hütterott. Također u šumi se mogu pronaći kameni stupovi, ostaci poljskih kućica i malog brodogradilišta itd. Kulturnu baštinu predstavlja i veliki zid od kamenih blokova koji je predstavljao granicu grofova imanja.¹⁴⁵

Park-šuma Škaraba se svojom zapadnom granicom naslanja na park-šumu Zlatni rt. Obuhvaća površinu od 14,5 ha te je sličnih prirodnih obilježja kao Zlatni rt. Zaštićena je od 1995. godine. Na području prevladava autohtona zajednica hrasta crnike, crnog jasena te različitih vrsta borova i čempresa. Egzotičnih vrsta nema puno. U sjevernom dijelu šume posađene su duglazije i španjolske jele, ali su gotovo nestale zbog neodgovarajućih ekoloških uvjeta i raznih parazitskih oboljenja. Uz obalu se nalazi

¹⁴³ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 72.

¹⁴⁴ Rovinj, *Park šuma Zlatni rt*, <https://www.inforovinj.com/hrv/rovinj/znamenje/punta-corrente.asp> (pristupljeno 29.03.2023.)

¹⁴⁵ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 72.

soliterno stablo hrasta crnike starosti oko 400-500 godina. Na obali se nalaze kameni blokovi vapnenastih stijena, a plaže su pretežno stjenovite.¹⁴⁶

Park-šuma Šijana zaštićena je od 1964. godine. Prostire se na 152 ha, a nalazi se oko 2 km sjeveroistočno od centra Pule. Šuma je namijenjena odmoru i rekreaciji te turističkom i izletničkom posjećivanju. Ovdje se nalazi zajednica autohtonog hrasta crnike i crnog jasena te zajednica hrasta medunca i bijelog graba s crnikom. Prisutne su alohtone vrste listača i četinjača. U prizemnom sloju je prisutno desetak vrsta orhideja. Dio sađenih egzotičnih biljaka nestao je zbog fiziološke zrelosti. Unutar park-šume zabilježeno je 98 vrsta listača i 18 vrsta četinjača. Tijekom srednjeg vijeka šuma je mijenjala vlasnike. Poklonjena je redu franjevacu te nacionalizirana za vrijeme Francuske uprave. U vrijeme Austro-ugarske Šijana je bila dio Carske i Kraljevske mornaričke šume kao rezerva brodograđevnog materijala. Kada su se prestali graditi drveni brodovi te je pruga Pula-Kanfana-Divača puštena u promet prestaje važnost Šijanske šume za brodogradnju. Tada su napravljeni prvi nacrti budućeg gradskog parka i izletišta pod nazivom Carska šuma. U to vrijeme posadile su se egzotične vrste drveća i drvoredi čempresa, a uređene su i šetnice te centralna livada s podijem za nastupe. Carska šuma je u to vrijeme postala mjesto odmora i rekreacije austrougarske vojske i gospode te omiljeno izletišta građana. Kada je monarhija propala, šuma je izgubila funkciju izletišta te se njome gospodari kao običnom šumom.¹⁴⁷

2008. godine započelo je uređenje Šijanske šume te oblikovanje novih sadržaja prilagođenih potrebama današnjih građana. Uređene su pješačke staze s edukativnim tabelama, trim staze i dječje igralište. Danas se u šumi nalaze dvije sadržajno uređene livade. Na centralnoj livadi površine 1 ha nalazi se dječje igralište, stolovi i klupe za odmor, ugostiteljski objekt, piknik zona i rekreativni punkt. 2018. godine je uređena livada nebeskih labirinata. U šumi se danas odvijaju nastavni programi za djecu i terenska nastava za studente te se održavaju različite manifestacije. U neposrednoj blizini šume nalazi se i arheološko nalazište lovaca i sakupljača kasnog paleolitika.¹⁴⁸ Natura Histrica organizira stručna vodstva te tematske radionice u Šijanskoj šumi za zainteresirane skupine.¹⁴⁹

¹⁴⁶ ibidem, str. 80.

¹⁴⁷ ibidem, str. 76.

¹⁴⁸ Turistička zajednica grada Pule, *Park šuma Šijana*, <https://www.pulainfo.hr/hr/fun/park-suma-sijana/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

¹⁴⁹ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 76.

Park-šuma Busoler je najmlađa park-šuma u Istarskoj županiji. Većina stabala je posađena početkom 20. stoljeća, a šuma je zaštićena od 1996. godine. Prostire se na površini od 22,5 ha, a smještena je u jugoistočnom dijelu Pule. Šumu čine brucijski bor, alepski bor, crni bor, čempres i lipa. U sloju grmlja nalaze se drvenaste vrste autohtone mediteranske vegetacije odnosno lovor, crnika, lemprika, zelenika i vrijes. Ističe se i šimšir (tal. bosso comune, bossolo), zimzelen grm po kojem je šuma dobila ime. U prizemnom raslinju nalazi se šparožina, geranij, tetivika, božikovina i orhideja šiljorep. Šuma je namijenjena odmoru i različitim oblicima rekreacije te je uređena prema potrebama današnjih građana. Uređena je kružna pješačka staza s edukativnim tabelama, trim staza, prostor za vježbanje i dječje igralište, a postavljeni su i stolovi te klupe za odmor.¹⁵⁰ Prije su se u šumi Busoler nalazila ilegalna odlagališta građevinskog otpada te nešto medicinskog otpada. Sada Grad Pula i Natura Histrica svake godine zajedno surađuju na uređenju i održavanju park-šuma Busoler i Šijana. Iz ove suradnje proizlaze značajni pozitivni pomaci u unapređenju i zaštiti šuma što rezultira povećanjem posjetitelja i korisnika park-šuma.¹⁵¹

Park-šuma **Soline** smjestila se između mjesta Pješćana uvala i Vinkuran, a zaštićena je od 1996. godine. Područje je prekriveno gusto razvijenom makijom hrasta crnike, mjestimično razvijenom i do stadija šume. Ovo je jedna od posljednjih očuvanih šuma hrasta crnike na našem području. Hrast crnika je autohtona vrsta hrasta na Mediteranu koji čini najstabilniji ekosustav Sredozemlja jer se ovdje nalaze biljke prilagođene sušnim uvjetima. U šumi je prisutna specifična mikroklima koja je hladnija i vlažnija od klime okolnog područja. Zbog krčenja šume za različite namjene kao što je otvaranje poljoprivrednih polja ili korištenje drva u razne svrhe, šuma hrasta crnike je danas većinom degradirana u niže stadije odnosno makiju, garig i kamenjare. U park-šumi se nalazi pješačka staza s edukativnim tabelama i kućicama znanja gdje se mogu naći informacije o nastanku i važnosti šume te flori i fauni.¹⁵²

Park-šuma **Kašteja** je poluotok u Medulinu pod zaštitom od 1996. godine. Početkom 20. stoljeća Paul Kupelwieser je bio vlasnik otočja Brijuni te je kupio i dio medulinskog priobalja zajedno s poluotokom Kašteja. Još u to vrijeme prepoznate su iznimne

¹⁵⁰ ibidem, str. 81.

¹⁵¹ Pula, Grad Pula i u 2021. godini financira uređenje park šuma Šijana i Busoler, <https://www.pula.hr/hr/novosti/detail/21909/grad-pula-i-u-2021-godini-financira-uredjenje-park-suma-sijana-i-busoler/>, pristupljeno (29.03.2023.)

¹⁵² Javna ustanova Kamenjak, *Brdo Soline*, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/brdo-soline-kod-vinkurana>, (pristupljeno 31.03.2023.)

krajobrazne vrijednosti ovog područja. Šuma se sastoji od alepskog i crnog bora. Ovdje je danas tijekom cijele godine aktivan autokamp, ali područje predstavlja posebnu vizualnu i mikroklimatsku vrijednost za prostor naselja Medulin. Uređena šetnica ima edukativne tabele koje opisuju ovo područje.¹⁵³

3.3.7. Spomenici parkovne arhitekture

Na području Istarske županije nalazi se šest spomenika parkovne arhitekture, a to su:

- 1) Drvored čempresa na groblju u Rovinju
- 2) Skupina stabala na groblju u Poreču
- 3) Skupina stabala na groblju u Vrsaru
- 4) Čempres u Kašćergi
- 5) Glicinije u Labinu
- 6) i Skupina stabala oko crkvice sv. Ane – Červar¹⁵⁴

Drvored čempresa na groblju u Rovinju zaštićen je od 1969. godine. Zaštićeno područje čini 115 piramidalnih čempresa raspoređenih u osam redova. Čempresi su različitih visina i starosti. **Skupina stabala na groblju u Poreču** je zaštićena od 1991. godine. Područje se sastoji od drvoreda piramidalnih čempresa te cedrova, divljeg kestena i pinija. **Skupina stabala na groblju u Vrsaru** se sastoji od drvoreda piramidalnih čempresa i grupa cedrova. Područje je zaštićeno od 1991. godine.¹⁵⁵

Čempres u Kašćergi je zaštićen od 1972. godine. Stablo je specifičnog oblika te je značajan kao rijedak primjer spljoštenih grana. Njegove ulegnute grane i rast u širinu što nije specifično za ovu vrstu posljedica su udara groma. Opseg stabla je 172 cm, a promjer oko 55 cm. Visina debla je oko 12 m.¹⁵⁶

¹⁵³ Javna ustanova Kamenjak, *Kašteja*, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/kasteja>, pristupljeno (31.03.2023.)

¹⁵⁴ Istarska županija, *Zaštićena područja prirode*, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-prirode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

¹⁵⁵ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 86.

¹⁵⁶ Grad Pazin, *Stablo čempresa u Kašćergi*, <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/cempres-u-kascergi/>, (pristupljeno 27.03.2023.)

Glicinije u Labinu se nalaze na trgu u Starom gradu, a zaštićene su od 1972. godine. Iako su penjačice smatraju se stablima zbog izrazitih dimenzija. Njihove izrazito bujne krošnje su isprepletene.¹⁵⁷

Skupina stabala oko crkvice sv. Ana kraj Červara na području grada Poreča zaštićena je od 1973. godine. Na lokalitetu se nalazi devet starih stabala hrasta medunca, dva stabla cedra, stablo ladonje i pinija te dva stabla piramidalnog čempresa. Glavna vrijednost ovog lokaliteta je skupina hrastovih stabala koja je po broju i dimenzijama jedinstvena u Istri.¹⁵⁸

U ovom poglavlju su prikazani svi zaštićeni dijelovi prirode u Istarskoj županiji prema kategorijama zaštite, dok se sljedeće poglavlje odnosi na analizu turističke valorizacije zaštićenih dijelova prirode, na konkretnom primjeru NP Brijuni te PP Učka.

¹⁵⁷ Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., op. cit., str. 42.

¹⁵⁸ Turistička zajednica grada Poreča, *Skupina stabala oko crkvice sv. Ane kraj Červara*, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/prirodne-ljepote/84>, pristupljeno (27.03.2023.)

4. EKOTURIZAM I TURISTIČKA VALORIZACIJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

U nastavku rada analizirana je razvijenost turizma u najposjećenijoj turističkoj regiji Republike Hrvatske, odnosno Istarskoj županiji. Poglavlje je fokusirano na razvijenost ekoturizma točnije na turističkoj valorizaciji zaštićenih područja na odabranim primjerima. Prikazano je zadovoljstvo posjetitelja zaštićenih područja te SWOT analiza Istre kao ekoturističke destinacije.

4.1. Početci i stanje ekoturizma

Najbolje uvjete za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj nemaju prirodno najatraktivniji nego turističko najorganiziraniji prostori, posebice ako su tu začeci ekoturizma već prisutni te je lokalno stanovništvo uključeno. Najpogodniji dio Hrvatske za širenje aktivnosti u skladu s obilježjima ekoturizma je unutrašnjost Istre gdje je zapravo započeo razvoj suvremenog oblika ruralnog turizma u Hrvatskoj. Istarska turistička zajednica je još 1997. započela projekt *Agroturizam u Istri* koji je uključivao puno malih projekata kao što su *Vinske ceste Bujštine, Bužeštine i Poreštine* te *Biciklističke staze sjeverne i srednje Istre*. Nakon toga realizirani su i drugi projekti kao što su primjerice obnova starih zanata, popularizacija tradicionalne istarske kuhinje, zaštita istarskih tartufa itd. Uz to postojala je dobra financijska podrška i lokalne poduzetničke inicijative. Ove aktivnosti rezultirale su uređenjem ruralnih turističkih gospodarstava i razvojem turističkih aktivnosti kao što su biciklizam, pješaćenje, jahanje, slobodno penjanje, ribolov itd. Uz ruralni turizam počeli su se pojavljivati određeni oblici ekoturizma. Mnogi vlasnici napuštenih kuća u unutrašnjoj Istri započeli su obnovu u tradicionalnom stilu što je dovelo do gospodarskog razvoja tog dotad slabije razvijenog dijela Istre. Gospodarski napredak temeljio se na osnovi ruralnog turizma te pratećih ekoturističkih aktivnosti. Povećao se broj stanovnika te vrijednost zemljišta na tom području. Na taj način otvorena je mogućnost da se smanji preopterećenost određenih područja u Istri.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Čorak, S., i Mikačić, V., op. cit., str. 161.

Riječki planinari su još 1852. godine organizirali uspon na Učku, prije nego što su osnovani prvi planinarski klubovi u svijetu. Učka je već tada bila iznimno zanimljivo izletničko odredište te mjesto proučavanja raznovrsne flore.¹⁶⁰ Prva staza za silazak u Pazinsku jamu uređena je 1877. godine te je omogućila izletnicima uvid u spiljski ponor Pazinčice.¹⁶¹ Turizam na Brijunima započeo je 1893. godine, dok je na Crvenom otoku koji je dio Rovinjskih otoka i priobalja započeo još 1890. godine kada je započelo i pošumljavanje otoka.¹⁶²

Očuvanje prirodnih resursa je danas ugroženo zbog prekomjerne bespravne gradnje u zaštićenim područjima i ostalim prirodnim područjima. Turistička aktivnost se još uvijek primarno odvija u priobalju što dovodi do preopterećenosti tog prostora te ugroženosti prirodnih i kulturnih dobra. Najposjećeniji gradovi su Rovinj, Poreč, Umag, Medulin, Pula itd. Uspješnost turizma mjeri se po broju ostvarenih dolazaka i noćenja turista, a ne po utjecaju turista na prirodnu i kulturnu baštinu te stanju njene očuvanosti. Mjere koje se poduzimaju za zaštitu okoliša su i dalje nezadovoljavajuće.

Prema turističkim podacima o smještajnim kapacitetima iz 2019. godine Istra ima 291.130 kreveta što je čini županijom s najviše smještaja. Istarska županija je 2021. godine ostvarila 3.372.000 turističkih dolazaka te 21.734.000 turističkih noćenja. Istarska županija je najposjećenija županija u Republici Hrvatskoj. Kroz godine se ostvaruje porast broja turističkih dolazaka i noćenja.¹⁶³ 2022. godine ostvareno je oko 29.500.000 turističkih noćenja. Otprilike 1/3 ukupnih turističkih noćenja u Republici Hrvatskoj ostvaruje se u Istarskoj županiji.¹⁶⁴ Većina turističkih dolazaka se ostvaruje za vrijeme ljetne sezone te postoji problem ekstremne sezonalnosti i masovnosti turizma. Usprkos brojnim inicijativama i isticanju prioriteta smanjenja sezonalnosti i dalje je „sunce i more“ prevladavajući model turizma u Istri. Svako povećanje broja turista u sezoni dovodi u pitanje održivost prostora.

Prema *Mater Planu turizma Istarske županije 2015.-2025.* prioriteti razvoja turizma su sunce i more, kratki odmor, sport i aktivnosti te touring i kultura. Razvoj ekoturizma nije

¹⁶⁰ Blažević, I., 1987: *Povijest turizma Istre i Kvarnera*, Otokar Keršovani, Opatija, str. 42.

¹⁶¹ ibidem, str. 54.

¹⁶² ibidem, str. 76.

¹⁶³ *Turizam u brojka 2021.* Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2022., str. 30-31., dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2022-08/HTZ%20TUB%20HR_%202021.pdf, (pristupljeno 22.04.2023.)

¹⁶⁴ Hrvatska turistička zajednica, *U 2022. godini ostvareno više od 104 milijuna noćenja*, <https://www.htz.hr/hr-HR/press/objave-za-medije/u-2022-godini-ostvareno-vise-od-104-milijuna-nocenja>, (pristupljeno 22.04.2023.)

istaknut, ali je jedna od mjera optimalne strategije razvoj turističkog proizvoda u zaštićenim područjima s ciljem da se najvrijednije prirodne resurse Istre na najbolji mogući način implementira u turističku ponudu.¹⁶⁵

Glavni razlog zašto je Istarska županija i dalje orijentirana na kupališni turizam je to što donosi najveće prihode te privlači većinu turističkih investicija. Međutim ističe se kako Istra posljednjih godina ulaže veliki napor u razvijanje cjelogodišnjeg turizma te je fokus na promociji i poticanju održivog razvoja. 2019. godine Istra je započela tiskanje brošure o eko prijateljskim sadržajima u Istri s ciljem poticanja očuvanja prirodnih i kulturnih resursa, podizanja svijesti o potrebi zaštiti prirode, unapređenja života lokalne zajednice te poticanja novih poslovnih mogućnosti poštujući načela održivog razvoja.¹⁶⁶

U brošuri kao i na istoimenoj internetskoj stranici navedeni su privatni smještajni kapaciteti s certificiranom oznakom Eco Domus, hoteli s međunarodnom eko oznakom Travelife te kampovi s oznakom EU Ecolabel i eko-kampovi. Eco Domus ili eko prijateljski smještaj je program označavanja kojeg provodi Upravni odjel za turizam Istarske županije s ciljem povećanja društvene i ekološke odgovornosti u turizmu. Usklađen je s globalnim smjernicama održivog razvoja te jamči cjelovitu zaštitu okoliša i zdravlja. Objekti moraju zadovoljiti najmanje 50 osnovnih kriterija u 12 kategorija kao što su cjelovita zaštita okoliša i zdravlja, korištenje eko certificiranih sredstava za pranje i čišćenje, korištenje eko certificiranih toaletnih proizvoda, štednja vode i energije, sortiranje i recikliranje otpada itd. Trenutno 53 privatna smještajna objekta u Istri ima oznaku Eco Domus. Istra je s programom Eco Domus uvrštena u 100 najboljih održivih priča destinacija na svijetu. Eko hoteli s međunarodnom oznakom Travelife zadovoljavaju stroge kriterije održivosti, a u Istri oznaku imaju hoteli sljedećih kompanija: Maistra, Aminess hotels & campsites, Valamar Riviera i Plava Laguna. EU Ecolabel je oznaka Europske unije namijenjena označavanju proizvoda i usluga s manje nepovoljnim utjecajem na okoliš od drugih sličnih proizvoda i usluga. Valamar Riviera je prva turistička kompanija u Hrvatskoj koja je dobila oznaku Ecolabel za svoje

¹⁶⁵ *Master plan Istarske županije 2015.-2025.*, Poreč, Turistička zajednica Istarske županije, str. 201., dostupno na: file:///C:/Users/AQUA%20CENTAR/Downloads/Master_Plan_Turizma_Istarske_Zupanije_2015-2025-2.pdf, (pristupljeno 23.04.2023.)

¹⁶⁶ Glas Istre, Župan Miletić: „Održivost je ključna da Istra i dalje bude šampion hrvatskog turizma“, <https://www.glasistre.hr/istra/2023/04/06/zupan-miletic-odrzivost-je-kljucna-da-istra-i-dalje-bude-sampion-hrvatskog-turizma-855999>, (pristupljeno 29.04.2023.)

kampove od kojih su čak četiri u Istri. Ecocamping je Europska mreža ekoloških kampova koja promiče očuvanje prirode i zaštitu okoliša, a Istra se može pohvaliti s nekoliko kampova koji su dio te mreže.¹⁶⁷

Također u brošuri se nalaze certificirani ekološki proizvođači, plaže koje nose Plavu i Zelenu zastavu te Eko plaže, e-punionice za električna vozila i bicikle te eko manifestacije koje obuhvaćaju eko-prijateljske aktivnosti ili ekološke i autohtone proizvode. Također su navedena zaštićena područja koja su uređena za posjetitelje, eko muzeji te tematski parkovi gdje se prezentiraju autohtoni proizvodi, tradicije i običaji. Plava zastava za plaže i marine je međunarodni ekološki program zaštite okoliša i priobalja s ciljem održivog upravljanja i gospodarenja morem te obalnim pojasom. Oznaku imaju pojedine plaže u Umagu, Taru, Poreču, Funtani, Vrsaru, Rovinju, Fažani, Puli i Labinu te marine u Umagu, Poreču, Rovinju, Puli i Medulinu. Za oznaku Zelene plaže potrebno je zadovoljiti 28 kriterija u osam kategorija, a oznaku nose plaže u Novigradu, Poreču i Labinu. Jedina plaža s oznakom eko-plaže je Otok Veruda na području grada Pule te je to jedina plaža u Hrvatskoj s tom oznakom.¹⁶⁸ Kao eko-prijateljske aktivnosti navode se aktivnosti na otvorenom kao što su trčanje, biciklizam, pješaćenje, jahanje, sportovi na vodi, sportsko penjanje, istraživanje špilja itd., no navodi se kako se svaka osoba mora brinuti o tome da ne zagađuje okoliš.¹⁶⁹ Neke od eko-manifestacija su Festival mora u Poreču, Festival samoniklog bilja u Kršanu i Istria Wine and walk.¹⁷⁰ Od eko-muzeja izdvojeni su Etnografski muzej Istre u Pazinu, Park kažuna u Vodnjanu itd.¹⁷¹

Prema istraživanju Instituta za turizam *TOMAS Hrvatska 2019.* glavni motiv dolaska turista u Istarsku županiju je more. Za vrijeme ljetne sezone 92,9% turista navodi more kao motiv dolaska, a 66,2% navodi prirodu. Plivanje i kupanje su najzastupljenije aktivnosti za vrijeme boravka u destinaciji, dok posjet zaštićenim područjima navodi samo 10,9% ispitanika. Turisti su naveli vrlo visok stupanj zadovoljstva ljepotom

¹⁶⁷ Istra ecoxperience, *Eko smještaj*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-smjestaj>, (pristupljeno 30.04.2023.)

¹⁶⁸ Istra ecoxperience, *Eko plaže u Istri*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-mjesta/eko-plaze-old>, (pristupljeno 30.04.2023.)

¹⁶⁹ Istra ecoxperience, *Eko prijateljske aktivnosti*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/korisne-informacije/eko-prijateljske-aktivnosti>, (pristupljeno 30.04.2023.)

¹⁷⁰ Istra ecoxperience, *Eko događaji*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/korisne-informacije/eko-manifestacije>, (pristupljeno 30.04.2023.)

¹⁷¹ Istra ecoxperience, *Eko muzeji*, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-mjesta/muzeji-i-tematski-parkovi>, (pristupljeno 30.04.2023.)

prirode i krajolika, ekološkom očuvanosti prostora te informiranjem i edukacijom u zaštićenom području. Vrlo malo turista istaknulo je neprimjereno odloženo smeće kao smetnje tijekom boravka u destinaciji. Izvan ljetne sezone 53,9% ispitanika navodi prirodu kao glavni motiv dolaska, dok za aktivnosti tijekom boravka u destinaciji posjet zaštićenim područjima navodi 11,2% ispitanika. Ispitanici su i izvan sezone istaknuli visoki stupanj zadovoljstva ljepotom prirode i krajolika, ekološkom očuvanošću te informiranjem i edukacijom u zaštićenim područjima. Nešto malo ispitanika navelo je neprimjereno odloženo smeće i nemogućnost odvajanja otpada kao smetnju tijekom boravka u destinaciji izvan ljetne sezone.¹⁷²

U nastavku je prikazana turistička valorizacija zaštićenih područja budući se može reći kako se tamo razvija ekoturizam.

4.2. Turistička valorizacija na odabranim primjerima NP Brijuni i PP Učka

Jedan od pokazatelja direktne turističke valorizacije zaštićenih područja je prihod od ulaznica te drugih aspekata potrošnje u sklopu turističko ugostiteljskih i ostalih usluga. Ovi prihodi uz proračunske izvore potpomažu osiguranju sredstva za zaštitu i funkcioniranje menadžmenta ovih lokaliteta. Održavanje potrebne razine zaštite te stupanj turističke valorizacije u Istarskoj županiji zaostaju za sličnim lokalitetima u svijetu. Zbog nedostatka sredstava i političke volje sustavna zaštita okoliša se još uvijek ne provodi kvalitetno što rezultira velikom količinom otpada u zaštićenim područjima. Zbog ovakve situacije može se reći kako niti u zaštićenim područjima nije razvijen ekoturizam u potpunom smislu te riječi.¹⁷³ Neadekvatno korištenje prirodnih vrijednosti rezultira niskim stupnjem zadovoljstva posjetitelja.¹⁷⁴ U nastavku će se prikazati turistička valorizacija zaštićenih područja na odabranim primjerima NP Brijuni i PP Učka.

Nacionalni park Brijuni je treći najposjećeniji nacionalni park u Hrvatskoj. Prije njega su Plitvička jezera i Krka. Brijuni se ističu od ostalih parkova po najvećem utjecaju čovjeka na njegov krajolik, životinjski i biljni svijet.¹⁷⁵

¹⁷² Ambrušec, M., Beroš, I., Čorak, S., Ivandić, N. i Marušić, Z., 2020: *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj - TOMAS Hrvatska 2019.*, Institut za turizam, Zagreb, str. 133-161., dostupno na: <https://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf>, (pristupljeno 21.04.2023.)

¹⁷³ Geić, S., op.cit., str. 431.

¹⁷⁴ ibidem, str. 136-137.

¹⁷⁵ Janeš, S., op. cit., str. 171.

Cijena ulaznice za Nacionalni park Brijuni za razdoblje od 01.06. do 30.09.2023. za odraslu osobu iznosi 40 € za obilazak s vodičem te 35 € za samostalni obilazak. Iste ulaznice za razdoblje od 01.03. do 31.05. koštaju 26,54 € te 21,24 €, a od 01.10. do 31.12.2023. cijene ulaznice iznose 30 € i 25 €. ¹⁷⁶ Prijašnjih godina cijene su bile nešto jeftinije pa je primjerice cijena ulaznice za odraslu osobu od 01.06. do 30.09.2022. iznosila 35,84 € uz vodiča te 29,20 € za samostalni obilazak, a u istom periodu 2021. godine 33,33 € uz vodiča te 26,66 € za samostalni obilazak. Za studente, seniore, invalide i hrvatske branitelje odobravaju se popusti na ulaznice. U cijenu ulaznice je uključen prijevoz brodom od Fažane do otoka i nazad te ulaz u park. Ulaznice su doprinos za trajnu zaštitu, očuvanje i unapređenje Javne ustanove Nacionalni park Brijuni. ¹⁷⁷

U nacionalnom parku moguć je višednevni boravak. Sav smještajni kapacitet nacionalnog parka nalazi se na otoku Veliki Brijun. Hotel Istra smješten je na samoj obali mora u glavnoj luci Velikog Brijuna. Hotel ima tri kata te raspolaže s 32 dvokrevetne sobe. Ima tri zvjezdice. Hotel Neptun također ima tri kata, a raspolaže s 41 dvokrevetnom i četiri jednokrevetne sobe te 17 apartmana. Također ima tri zvjezdice. Sobe Karmen su nekadašnji hotel Karmen, a protežu se na tri kata. Smještaj se sastoji od 24 jednokrevetne te 30 dvokrevetnih soba. Ima dvije zvjezdice. Na jugoistočnom dijelu otoka Veliki Brijun nalaze se tri vile, a to su Primorka, Lovorka i Dubravka. Smještene su na samoj obali mora u uvali Lovorika, a okružene su bogatom mediteranskom vegetacijom. Vile imaju četiri zvjezdice. ¹⁷⁸ Gostima su na raspolaganju sati yoge, raznoliki programi masaže te dječje kreativne radionice. ¹⁷⁹ Od ugostiteljskih objekata u ponudi su bistro Plaža, restorani Neptun i Galija, kavana Neptun, caffe bar

¹⁷⁶ Nacionalni park Brijuni, *Cjenik Veliki Brijun*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjg4en1cL-AhWZq6QKHQouBcAQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.np-brijuni.hr%2Fdownload%2F6f67e492-4a50-4136-93fd-89f06287a549%2F09-02-2023%2F08022023_brijuni_cjenik_izleti_hr.pdf&usq=AOvVaw1j6Nhvi0oIoMBYh2EvBKI, (pristupljeno 15.04.2023.)

¹⁷⁷ Nacionalni park Brijuni, *Cjenik Veliki Brijun*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjC28ra1cL-AhWZq6QKHQouBcAQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.np-brijuni.hr%2Fdownload%2F6f67e492-4a50-4136-93fd-89f06287a549%2F23-02-2021%2Fcjnik_2021.pdf&usq=AOvVaw2GcgAbQtg-TysXLvgsL2GH, (pristupljeno 15.04.2023.)

¹⁷⁸ Nacionalni park Brijuni, *Smještaj*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/smjestaj>, (pristupljeno 15.04.2023.)

¹⁷⁹ Nacionalni park Brijuni, *Programi za naše goste*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/smjestaj/programi-za-nase-goste>, (pristupljeno 15.04.2023.)

Školjka i Brioni te beach bar Sony i Lanka. Na Velikom Brijunu nalaze se i dvije suvenirnice.¹⁸⁰

U razdoblju od 2017. do 2019. godine u NP Brijuni vidljiv je trend rasta broja posjetitelja i ostvarenih noćenja. 2020. godine je broj posjetitelja naglo pao zbog pandemije COVID-19. 2021. godine je vidljiv značajan oporavak, no ukupan broj posjetitelja nije bio veći nego 2019. godine. 2022. godine ostvaren je veliki porast u broju posjetitelja. Prodano je rekordnih 273.592 ulaznica, dok o broju ostvarenih noćenja nema dostupnih podataka (tab. 1).

Tablica 1. Broj posjetitelja i ostvarenih turističkih noćenja u Nacionalnom parku Brijuni od 2017. do 2022. godine

Godina	Broj posjetitelja	Broj ostvarenih noćenja
2017.	168.523	33.224
2018.	171.794	36.698
2019.	185.002	39.018
2020.	73.958	26.567
2021.	164.822	45.107
2022.	273.592	-

Izvor: samostalna izrada autorice rada prema Dokumentima i izvješćima Nacionalnog parka Brijuni, dostupno na <https://www.np-brijuni.hr/hr/o-nama/dokumenti-i-izvjesca?page=2>, (pristupljeno 15.04.2023.)

Nema velike razlike u udjelu ostvarenih noćenja domaćih i stranih turista. 2021. godine je bilo 53,89% domaćih i 46,11% stranih gostiju. 2020. godine domaći turisti ostvarili su 58,31% noćenja, dok je od 2017. do 2019. bilo nešto više stranih turista. Najveću posjećenost bilježi otok Veliki Brijun pa je primjerice 2021. godine oko 90% ukupnih izleta ostvareno na Velikom Brijunu.¹⁸¹

Najviše turističkih izleta i noćenja se ostvaruje u ljetnim mjesecima. 2021. godine najviše noćenja ostvareno je u kolovozu, oko 27% ukupno ostvarenih noćenja. Nakon kolovoza najviše noćenja je zabilježeno u srpnju, a nakon toga u lipnju. Najviše izleta

¹⁸⁰ Nacionalni park Brijuni, *Ugostiteljstvo*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/planiraj-posjet/ugostiteljstvo>, (pristupljeno 15.04.2023.)

¹⁸¹ Nacionalni park Brijuni, Dokumenti i izvješća, <https://www.np-brijuni.hr/hr/o-nama/dokumenti-i-izvjesca?page=2>, (pristupljeno 15.04.2023.)

je ostvareno također u kolovozu, oko 28%. Nakon toga slijedi srpanj te kasnije rujan. Najmanje izleta i noćenja ostvareno je u siječnju i veljači.¹⁸²

Nacionalnom parku Brijuni 2022. godine dodijeljen je INHERITURA certifikat. Međunarodna INHERITURA oznaka je priznanje za napredniju razinu održivog upravljanja područjima valorizirane prirodne baštine koja se ujedno smatra turističkom atrakcijom. Projektom INHERIT nastoji se podići razina zaštite prirodne baštine od negativnih utjecaja turizma. Ovim certifikatom Brijuni povećavaju vrijednost zaštićenog područja i uloga koje ono ima u razvoju održivosti te se stvara bolja kontrola turizma. Ustanova je ostvarila zaštitu područja ograničavanjem broja posjetitelja i utjecaja na samu prirodu tog područja.¹⁸³

Park prirode Učka ne naplaćuje ulaznice pa se broj posjetitelja određuje uz pomoć brojača posjetitelja, prodanih ulaznica za muzejski postav te procjenjivanjem. Zbog toga je vrlo teško procijeniti ukupan broj posjetitelja na zaštićenom području. 2017. i 2018. godine broj posjetitelja iznosio je između 20.000 i 30.000 ljudi. 2019. i 2020. godine broj posjetitelja procijenjen je na 30.000. 2021. godine taj broj se drastično povećao na 100.000 posjetitelja, a 2022. godine na čak 120.000 posjetitelja.¹⁸⁴

Na najvišem vrhu Učke Vojak broj posjetitelja prije se procjenjivao prema zapažanju djelatnice info centra-suvenirnice. 2017. i 2018. godine procijenjeno je 11.000 posjetitelja, a 2019. godine 15.000. Krajem kolovoza 2020. godine postavljen je brojač posjetitelja na vrhu. Od tada pa do kraja godine zabilježeno je čak 15.605 posjetitelja pa je broj posjetitelja kroz cijelu godinu procijenjen na 25.000. 2021. godine čak 60.956 ljudi posjetilo je najviši vrh Učke, a 2022. godine 73.822 ljudi.¹⁸⁵

Javna ustanova Park prirode Učka provodi edukativne programe te ističe edukaciju kao jedan od najvažnijih ciljeva ustanove. Edukacija predstavlja sredstvo zaštite parka jer se upoznavanjem vrijednosti zaštićenog područja utječe na svijest i ponašanje posjetitelja, a time se izravno doprinosi očuvanju prirode. Ustanova je kreirala poseban

¹⁸² Nacionalni park Brijuni, Dokumenti i izvješća, <https://www.np-brijuni.hr/hr/o-nama/dokumenti-i-izvjesca?page=2>, (pristupljeno 15.04.2023.)

¹⁸³ Glas Istre, *Oba INHERITURA certifikata dodijeljena za područja u Istri. Luka Budava po očuvanosti prirode uz bok nacionalnim parkovima Kornati i Brijuni*, <https://www.glasistre.hr/istra/nakon-kornata-dodijeljena-jos-dva-inheritura-certifikata-oba-za-podrucja-u-istri-luka-budava-po-ocuvanosti-prirode-uz-bok-nacionalnim-parkovima-kornati-i-brijuni-801492>, (pristupljeno 28.04.2023.)

¹⁸⁴ Park prirode Učka, *Godišnji planovi i izvješća*, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

¹⁸⁵ Park prirode Učka, *Godišnji planovi i izvješća*, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

program edukacije kroz kreativne radionice za djecu predškolske i školske dobi te studente. Također ustanova organizira stručna vođenja koja provode djelatnici parka. Postoji i posebna aktivnost gdje ljudi mogu jedan dan pomoći djelatnicima Službe čuvara prirode s njihovim svakodnevnim zadacima.¹⁸⁶ Na svim navedenim programima 2017. godine je sudjelovalo 3.468 ljudi, a 2018. godine 3.804 ljudi. 2019. godine je vidljiv pad broja posjetitelja programa, a 2020. godine je broj posjetitelja uslijed pandemije značajno pao. 2021. godine je vidljiv oporavak u broju posjetitelja programa, a 2022. godine broj posjetitelja narastao je na 4.850 ljudi.¹⁸⁷

Park prirode kroz godinu organizira i manifestacije koje promiču kulturnu i prirodnu baštinu zaštićenog područja te aktivan odmor i rekreaciju. Metodom procjene određeno je kako je 2019. godine na manifestacijama bilo 9.800 posjetitelja. Zbog pandemije COVID-19 2020. godine manifestacije nisu održane, a 2021. godine održana je samo jedna te je bilo 24 posjetitelja. 2022. godine manifestacije je posjetilo 12.000 ljudi.¹⁸⁸ Jedna od najpoznatijih manifestacija je Učarski samanji, najveći sajam tradicionalnih proizvoda Istre i Kvarnera. Manifestacija obuhvaća prodajno-izložbeni dio, edukativna predavanja, program za djecu te kulturno-zabavni program. Osim što promiče kulturnu i prirodnu baštinu manifestacija pruža potporu lokalnim proizvođačima tradicijskih proizvoda tako što mogu predstaviti svoje autohtone proizvode. Posjetitelji se mogu upoznati s nasljeđem Istre i zaleđa Opatijske rivijere, starim zanatima te izvornim životinjskim pasminama.¹⁸⁹

U Parku prirode Učka nalazi se i centar za posjetitelje Poklon. Njegovo otvorenje 2021. godine omogućilo je produženje turističke sezone. Glavna uloga centra je podići svijest posjetitelja o važnosti prirode i potrebi njezine aktivne zaštite kroz edukaciju i multimedijско iskustvo. Centar je izgrađen u nekadašnjem devastiranom i napuštenom gospodarskom objektu u samom centru parka. Nalazi se na 930 m nadmorske visine, a obuhvaća površinu od 1.200 m². Prilikom izgradnje centra za posjetitelje primijenjena su najsuvremenija tehnološka rješenja u pogledu energetske učinkovitosti. Poštujući smjernice održivog razvoja i poslovanja korišteni su prirodni materijali kao što su

¹⁸⁶ Park prirode Učka, *Edukacija*, <https://www.pp-ucka.hr/edukacija/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

¹⁸⁷ Park prirode Učka, *Godišnji planovi i izvješća*, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

¹⁸⁸ Park prirode Učka, *Godišnji planovi i izvješća*, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

¹⁸⁹ Park prirode Učka, *Učarski samanji vraća se na poklon*, <https://www.pp-ucka.hr/najava-uckarski-samanj-2022/>, (pristupljeno 28.04.2023.)

kamen, staklo i drvo. Na krovu se nalazi fotonaponska električna centrala koja pogoni dizalice topline za podno grijanje i hlađenje. Također je izrađena posebna toplinska izolacija, koristi se automatska led rasvjeta te cijeli sustav ima mogućnost daljinskog upravljanja. Centar se sastoji od interpretacijskih, edukacijskih, turističkih, konferencijskih i uredskih sadržaja. Središnje mjesto centra je multimedijalni interpretacijski postav u kojem su prezentirane prirodne, kulturne i povijesne vrijednosti prostora Parka prirode Učka i okolnog područja te potreba očuvanja i zaštite. Uz interpretacijski centar smješteni su: caffe bar, konferencijski centar, suvenirnica i velika učionica za provođenje edukacijskih programa. Centar je izgrađen u sklopu projekta Učka 360°. Riječ je o projektu Javne ustanove Park prirode Učka, Općine Kršan te udruge BIOM. Opći cilj projekta je unaprijediti sustav posjećivanja i edukacije Učke na način da se održivo koristi prirodna baština, bolje organizira posjećivanje te smanji pritisak na prirodu. Osim toga nastoji se povećati privlačnost i raznolikost sadržaja zaštićenog područja razvojem turističke infrastrukture i programa za posjetitelje. Želja je potaknuti intenzivnije uključivanje lokalne zajednice te privući posjetitelje koji žele upoznati prirodne i kulturne vrijednosti, s minimalnim utjecajem na okoliš.¹⁹⁰ Muzejski postav Centra za posjetitelje Poklon otvoren je u svibnju 2021. godine te je do kraja godine muzej posjetilo 4.864 ljudi, a već 2022. godine 7.710 ljudi.¹⁹¹

Na području parka u Maloj Učki jedna obitelj prodaje domaće ovčje proizvode za koje posjeduju ekološki certifikat.¹⁹² U parku se nalazi nekoliko restorana. Na zaštićenom području nije dozvoljeno kamping. Postoje dva planinarska smještajna objekta u vlasništvu planinarskog društva, a to su planinarski dom Poklon i planinarska kuća Korita koji su otvoreni vikendom.¹⁹³

¹⁹⁰ Park prirode Učka, *Centar za posjetitelje Poklon*, <https://www.pp-ucka.hr/centar-za-posjetitelje-poklon-ucka/>, (pristupljeno 02.04.2023.)

¹⁹¹ Park prirode Učka, *Godišnji planovi i izvješća*, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

¹⁹² Istra ecoexperience, *Eko proizvođači Istra*, <https://www.istraecoexperience.com/hr/eko-proizvodjaci>, (pristupljeno 30.04.2023.)

¹⁹³ Park prirode Učka, *Korisne informacije*, <https://www.pp-ucka.hr/korisne-informacije/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

4.3. Zadovoljstvo posjetitelja NP Brijuni, PP Učka, park-šume Šijana i značajnog krajobraza Kamenjak

2019. godine provedeno je Istraživanje zadovoljstva posjetitelja zaštićenih područja Istarske županije s ciljem analize stavova posjetitelja zaštićenih područja o kvaliteti usluga, zadovoljstva i lojalnosti posjetitelja te stupnja ispunjenja očekivanja posjetitelja. U istraživanju je sudjelovalo 137 domaćih posjetitelja u sljedećim zaštićenim područjima: Nacionalni park Brijuni, Park prirode Učka, park-šuma Šijana i značajni krajobraz Kamenjak. Prema istraživanju najčešći motiv za posjet zaštićenom području je odmor u prirodi i opuštanje te nakon toga sport i rekreacija. 67% ispitanika je već posjetilo to zaštićeno područje više od dva puta. 65% ispitanika posjetilo je i neka druga zaštićena područja u Istri. Posjetitelji su imali relativno visoka očekivanja prije posjeta, a ostvarena usluga bila je niža od očekivane te niti u jednom segmentu nisu premašena očekivanja posjetitelja. Segmentom *eko-opipljivost* ispituje se jesu li ustanove, oprema te pokretni i nepokretni objekti u zaštićenom području u skladu s održivim razvojem i okolišem. Ovaj segment se smatra najvažnijim jer se primjenjuje isključivo u istraživanjima ekoturizma, a najlošije je ocijenjen što dokazuje veliku potrebu za poboljšanjem usluge. Posjetitelji su zadovoljni ljubaznošću osoblja te sposobnosti pružanja potrebnih informacija te smatraju kako je ustanova odnosno osoblje spremno pružiti pravodobnu i brzu uslugu. Iako ustanove nisu ispunile očekivanja posjetitelja što se tiče infrastrukture i opreme, oni su sveukupno bili zadovoljni ponudom i uslugama te su spremni zaštićeno područje preporučiti drugima i posjetiti ga ponovno. Može se zaključiti kako zaštićena područja ne zadovoljavaju kriterije ekoturističke destinacije, ali ih ljudi rado posjećuju.¹⁹⁴

JU NP Brijuni 2021. godine provela je upitnik o zadovoljstvu posjetitelja. Najviše posjetitelja navelo je kontakt s prirodom i opuštanje kao glavni razlog dolaska u nacionalni park. Mogućnost rekreacije i sportskih aktivnosti u parku 34% posjetitelja ocijenilo je odličnom ocjenom te 31% vrlo dobrom. 82% posjetitelja bilo je zadovoljno posjetom i dobivenom vrijednošću za novac. 34% gostiju smatra kako postoji

¹⁹⁴ Marković, S., Istraživanje zadovoljstva posjetitelja zaštićenih područja Istarske županije, *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, vol. 5, no. 2, 2019, str. 265-275, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/330058>, (pristupljeno 21.04.2023.)

opterećenost prostora nacionalnog parka. 50% ljudi odgovorilo je kako im ovo nije prvi posjet NP Brijuni. Ljubaznost djelatnika ocijenjena je visokim ocjenama.¹⁹⁵

4.4. Geografski modeli održivosti i neodrživosti NP Brijuni i PP Učka

Nacionalnom parku Brijuni dodijeljen je međunarodni certifikat koji dokazuje napredniju razinu održivog upravljanja zaštićenim područjem. Glavni razlog dobivanja certifikata je ograničavanje broja posjetitelja i štetnog utjecaja na zaštićeno područje. U održavanju trave na golf terenima ne koriste se pesticidi što je dobro za biljni i životinjski svijet. Unatoč ograničenom broju posjetitelja Brijuni kroz godine ostvaruju porast broja posjetitelja te su treći po redu najposjećeniji nacionalni park u Hrvatskoj. Zbog velike zainteresiranosti u ljetnim mjesecima, potrebno je rezervirati ulaznicu i nekoliko dana ranije. Posjetitelji u nacionalnom parku mogu pogledati muzejske zbirke i izložbe. Kroz muzejske zbirke i različita događanja nacionalni park educira posjetitelje o važnosti zaštite okoliša. Također se organiziraju različiti programi za vrtiće, osnovne i srednje škole te fakultete.

Iako naizgled Brijuni zadovoljavaju određene kriterije ekoturizma, zabilježeno je mnogo problema. U isto vrijeme kada su Brijuni proglašeni nacionalnim parkom donesena je odluka o rezidenciji predsjednika države Josipa Broza Tita na Brijunima te je od 1949. do 1983. godine otočje pod posebnim sigurnosnim režimom i potpuno nedostupno posjetiteljima. 1983. godine donesen je novi Zakon o Nacionalnom parku i spomen području Brijuni te su stvoreni uvjeti da Brijune nakon dugogodišnje izolacije mogu posjećivati domaći i inozemni građani. Brijunsko otočje otvoreno je za javnost 1984. godine. Važno je naglasiti kako se još od proglašenja nacionalnog parka vode brojne rasprave o tome treba li ovaj prostor uopće imati navedeni status. Ipak, prevladavaju stručna mišljenja kako područje zaslužuje status nacionalnog parka zbog činjenice da su u moru sadržani i očuvani gotovo svi izvorni elementi morskih ekosustava Jadrana. Kopneni dio parka sadrži očuvane vegetacijske sustave zapadnoistarskog klimatskog

¹⁹⁵ Nacionalni park Brijuni, *Marketing plan 2022 NP Brijuni*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwif7K323cT-AhXhQeUKHY3ADgcQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.np-brijuni.hr%2Fhr%2Fo-nama%2Fdokumenti-i-izvjesca%2Fmarketing-plan-za-2021-godinu&usg=AOvVaw2nfnlh_cukoDn1qeMUMT-0, (pristupljeno 25.04.2023.)

tipa te ostatke vrijedne graditeljske baštine.¹⁹⁶ Upravo more zahvaljujući dugogodišnjem zaštitnom režimu opravdava kategoriju zaštite područja, a posjetitelji gotovo da nisu u mogućnosti vidjeti tu posebnost prostora. Naime, ronjenje u brijunskom akvatoriju dozvoljeno je samo na tri lokacije: Sveti Jerolim, Peneda i Grunj.

Prema Zakonu o zaštiti prirode Republike Hrvatske, koji u potpunosti slijedi međunarodne kriterije za nacionalne parkove određeno je kako nacionalni park ima znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu i rekreativnu namjenu te da turističko-rekreacijske djelatnosti moraju biti u ulozi posjećivanja i razgledavanja koje je dozvoljeno svima pod istim uvjetima. Također jedna od odrednica parka je da se ustanovljuje „na opću dobrobit naroda“.¹⁹⁷ Može se zaključiti kako Brijuni ne ispunjavaju kriterij koji svima omogućuje posjećivanje nacionalnog parka pod istim uvjetima budući da su određeni dijelovi Brijuna otvoreni samo za Predsjednika i Vladu Republike Hrvatske.

Od ostalih problema ističe se neravnomjeran broj posjetitelja kroz godinu. Posjetitelji također navode opterećenost prostora kao jedan od glavnih problema nacionalnog parka. Zaključuje se kako smještajni i ugostiteljski objekti, kao i prijevoz brodom do parka nisu u skladu s ekoturizmom. Visoka cijena ulaznica može rezultirati nedovoljnim uključivanjem lokalnog stanovništva u aktivnosti nacionalnog parka. Može se reći kako nacionalni park pruža mogućnost zaposlenja lokalnog stanovništva. Smještajnim kapacitetima u nacionalnom parku ne upravlja lokalna zajednica nego su u državnom vlasništvu, dok se turistička pristojba uplaćuje Turističkoj zajednici grada Pule. Zaključuje se kako okolna mjesta i gradovi ostvaruju povećanje broja posjetitelja i turističkih noćenja zbog blizine ovog nacionalnog parka.

Na kraju se može zaključiti kako su analizom situacije u Nacionalnom parku Brijuni uočeni brojni problemi vezani za turističke posjete i održivi razvoj od kojih su glavni problemi to što posjetitelji ne mogu razgledati cijeli nacionalni park te to što nisu u mogućnosti vidjeti glavnu vrijednost zbog koje je područje proglašeno nacionalnim parkom.

¹⁹⁶ Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, 2001: *Prostorni plan Nacionalnog parka „Brijuni“*, Zagreb, str. 14-16., dostupno na:

https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/Planovi/PPBrijuni//PPBrijuni_tekst.pdf, (pristupljeno 13.05.2023.)

¹⁹⁷ loc. cit.

PP Učka se nalazi u Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji, a one spadaju u najrazvijenije turističke regije u Hrvatskoj. Brojni smještajni kapaciteti i ugostiteljski objekti u blizini parka prirode imaju koristi zbog blizine ovog zaštićenog područja. Ljudi iz okolnih gradova i mjesta dolaze ovdje u potrazi za odmorom i rekreacijom. Budući da se ulaznica u park ne naplaćuje, zaštićeno područje je visoko posjećeno od strane lokalnog stanovništva. Također Učka kroz različite manifestacije potiče lokalno stanovništvo na uključivanje i doprinos. Izgradnja Centra za posjetitelje Poklon doprinijela je interpretaciji i edukaciji posjetitelja u pogledu prirodne i kulturne baštine. Posjetitelji se mogu educirati, informirati, upoznati s vrijednostima parka i okolnog područja te važnosti zaštite. Otvaranjem novog Centra za posjetitelje zaštićeno područje je prešlo na cjelogodišnju razinu rada i djelovanja. Budući da je centar izgrađen u potpunosti u skladu s održivim razvojem te dodatno educira posjetitelje o važnosti očuvanja prirode može se reći kako je ovo odličan primjer ekološke održivosti. Također otvorene su nove mogućnosti zaposlenja lokalnog stanovništva. Park prirode Učka nastoji uključiti lokalnu zajednicu u aktivnosti i privući posjetitelje koji žele upoznati prirodne i kulturne vrijednosti, a da pritom ostvaruju što manji utjecaj na okoliš. Broj posjetitelja parka prirode kroz godine raste te niti 2020. godine kada je pandemija COVID-19 bila na vrhuncu nije zabilježen pad broja posjetitelja. Učka obuhvaća veliku površinu što omogućava prihvat velikog broja ljudi. Budući da se ulaznica u park ne naplaćuje teško je kontrolirati utjecaj posjetitelja na prirodu. Velik problem je nepropisno odlaganje otpada, posebice u jame i spilje. Na području parka prirode zabilježeno je 18 takvih objekata u kojima je pronađena veća količina smeća. Također problem predstavlja velik broj automobila kojima posjetitelji dolaze u park.

Unatoč pojedinim nedostacima može se zaključiti kako Javna ustanova PP Učka zadovoljava određene kriterije ekoturizma te je na dobrom putu da postane uspješna ekoturistička destinacija. Također Javna ustanova PP Učka pokazuje napore za poboljšanje očuvanosti i održivosti područja kao i turističke ponude.

4.5. SWOT analiza i daljnje mogućnosti razvoja ekoturizma

S ciljem sumiranja osnovnih elemenata Istarske županije kao ekoturističke destinacije u nastavku je prikazana SWOT analiza odnosno snage i slabosti destinacije te potencijalne prilike i prijetnje (tab. 2).

Tablica 2. SWOT analiza Istarske županije kao ekoturističke destinacije

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • povoljan geografski položaj • brojnost prirodnih zaštićenih područja • raznolika flora i fauna • povoljna klima • doprinos očuvanju zaštićenih prirodnih prostora • ekološka edukacija posjetitelja i lokalnog stanovništva • više radnih mjesta za lokalno stanovništvo • razvijanje dobrih ekoloških navika • brošura o eko prijateljskim sadržajima 	<ul style="list-style-type: none"> • manjak obrazovane i educirane radne snage • nedostatak pružatelja usluga u ekoturizmu • nedovoljno razvijena turistička infrastruktura • zapuštenost i zagađenost zaštićenih područja • loš sustav gospodarenja otpadom • nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite okoliša i očuvanju bioraznolikosti • nedostatak turističkog smještaja • neadekvatna valorizacija zaštićenih područja
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • rastući trend ekoturizma • korištenje EU fondova • smanjenje sezonalnosti • unapređenje postojećih i osmišljavanje novih ekoturističkih proizvoda • privlačenje ciljanih skupina • veća ulaganja u zaštitu prirode i kreiranje ekoturističkih aktivnosti • bolje pozicioniranje Istre kao destinacije ekoturizma 	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitetnija i raznovrsnija ponuda u susjednim zemljama • masovnost turizma u zaštićenim područjima • dodatno zagađenje okoliša • gubitak bioraznolikosti • ilegalna gradnja • ilegalno kampiranje • konflikti između lokalnog stanovništva i turista

Izvor: samostalna izrada autorice rada

Istarska županija ima povoljan geografski položaj te povoljnu klimu što omogućuje razvoj turizma općenito. Bogata je zaštićenim prirodnim područjima i autohtonom florom te faunom što omogućava razvoj ekoturizma. Istarska županija zadnjih godina ulaže puno truda u održivi razvoj te je njena održivost nagrađena certifikatom. Teži ekološki prihvatljivim rješenjima te zašiti prirodnih i kulturnih resursa. Međutim i dalje postoje veliki problemi izražene sezonalnosti, masovnosti turizma te zagađenosti okoliša na određenim područjima. Također održivi turizam nije isto što i ekoturizam te je za ekoturizam potrebno zadovoljiti određene kriterije. Smatra se kako bi se Istra mogla pozicionirati kao veoma atraktivna i zanimljiva ekoturistička destinacija, no postoji puno slabosti. Potrebno je poduzeti niz ozbiljnih zahvata na lokalnoj razini te promijeniti određene oblike provođenja turističke politike. Razvijanje ekoturizma, ali i ostalih posebnih oblika turizma, značajno bi doprinijelo produljenju sezone te smanjenju sezonalnosti i masovnosti turizma u Istri. Osim toga razvile bi se dobre ekološke navike te pridonijelo kvaliteti života lokalne zajednice. Daljnji razvoj ekoturizma rezultirao bi pozitivnim promjenama u turizmu Istarske županije te kvalitetnijem turističkom pozicioniranju na karti svijeta.

U nastavku rada se nalazi zaključak gdje je prikazan pregled svega prethodno navedenog i analiziranog te su potvrđene postavljene hipoteze rada.

ZAKLJUČAK

Na samom kraju rada važno je istaknuti kako su cilj i svrha rada ostvareni. Smatra se kako su iznesenim podacima početne hipoteze potvrđene. Ekoturizam je posebni oblik turizma te uključuje zaštitu okoliša, minimiziranje negativnih utjecaja ljudi na okoliš te podržavanje dobrobiti lokalnog stanovništva. Ekoturist je odgovoran te vrijeme želi provoditi u prirodnoj i nezagađenoj okolini, posebno u područjima s određenim stupnjem zaštite. Turisti ekoturizma moraju biti informirani o mogućnostima i obilježjima destinacije kako bi stupanj zagađenja sveli na minimum.

Razvoj turizma zahtjeva fizičku infrastrukturu potrebnu za protok turista. Zaštićeni dijelovi prirode vrlo su osjetljiva područja te je važno pažljivo kreirati turističku valorizaciju. Nekontrolirano i neplansko širenje turizma doprinosi obezvređivanju zaštićene prirode. Uvažavajući povijesni aspekt i suvremene tendencije turističkih kretanja oblik turizma koji u najširem aspektu zadovoljava scenarij održivosti je upravo ekoturizam. Zakon o zaštiti prirode je od izuzetne važnosti za razvoj ekoturizma koji obilato koristi ove resurse nastojeći sačuvati vrednote od narušavanja neprimjerenom valorizacijom.

Atraktivnost Istre kao turističke destinacije svake godine raste. Istarska županija je najposjećenija županija u Republici Hrvatskoj. Vidljiv je pozitivan trend rasta broja turističkih noćenja i dolazaka. Istra se posljednjih godina sve više okreće održivom razvijanju turizma. Započela je i tiskanje brošure o eko prijateljskim sadržajima kako bi potaknula očuvanje prirodnih i kulturnih resursa, podignula svijest o zaštiti prirode, unaprijedila život lokalne zajednice te potaknula nove poslovne mogućnosti prema održivom razvoju. Unatoč tome masovnost turizma je i dalje izražena u ljetnim mjesecima što utječe na očuvanost prirode.

Istarska županija obiluje zaštićenim prirodnim područjima, ali se njima ne upravlja kvalitetno te nisu adekvatno turistički valorizirana. U Istarskoj županiji se nalazi 34 zaštićena područja koja prekrivaju oko 7,4% ukupne površine županije. Na području Istarske županije nalazi se Nacionalni park Brijuni te Park prirode Učka. Nalazi se pet posebnih rezervata, a to su Kontija, Motovunska šuma, Datule-Barbariga, Limski zaljev i Palud. Spomenici prirode su Kamenolom Fantazija, Jama Baredine, Markova jama, Picinova Jama, Pinije u Karojbi i Vela Drga. Značajni krajobrazi su Gračišće - Pićan,

Labin – Rabac – Prklog, Istarske toplice, Rovinjski otoci i priobalje, Pazinski ponor, Limski zaljev, Učka, Donji Kamenjak i medulinski arhipelag te Gornji Kamenjak. Park-šume su Zlatni rt, Škaraba, Šijana, Busoler, Soline i Kašteja. U Istri se nalazi i šest spomenika parkovne arhitekture, a to su Drvored čempresa na groblju u Rovinju, Skupina stabala na groblju u Poreču, Skupina stabala na groblju u Vrsaru, Čempres u Kašćergi, Glicinije u Labinu te Skupina stabala oko crkvice sv. Ane – Červar.

U Istarskoj županiji postoji veliki problem očuvanja zaštićenih područja te biljnih i životinjskih vrsta. Zaštita okoliša se još uvijek ne provodi kvalitetno zbog nedostatka sredstva i političke volje. Navedeno rezultira čovjekovim uništavanjem prirode te ostavljanjem velike količine otpada u zaštićenim područjima. Neki od glavnih razloga ugroženosti biljnih vrsta su gubitak prirodnih staništa te upotreba umjetnih gnojiva i herbicida u poljoprivredi. Životinjski svijet je ugrožen zbog uništavanja staništa, onečišćenja, prekomjerne upotrebe pesticida, unošenja stranih vrsta, smanjenja dostupne hrane itd. Također očuvanje prirodnih resursa je danas ugroženo zbog prekomjerne bespravne gradnje u zaštićenim područjima i ostalim prirodnim područjima.

Turisti su u Istarskoj županiji općenito zadovoljni ljepotom prirode i krajolika te ekološkom očuvanošću, dok mali broj turista ističe neprimjereno odloženo smeće te nemogućnost odlaganja otpada kao smetnju tijekom boravka u destinaciji. Međutim posjetitelji zaštićenih područja primjećuju kako ustanove, oprema te pokretni i nepokretni objekti nisu u skladu s održivim razvojem i okolišem.

U radu je analizirana turistička valorizacija zaštićenih područja na odabranim primjerima NP Brijuni i PP Učka. Obje destinacije bilježe porast broja posjetitelja kroz godine. Iako je Brijunima dodijeljen međunarodni certifikat koji dokazuje napredniju razinu održivog upravljanja zaštićenim područjem ovdje je prisutno mnogo problema. Glavni problemi su to što posjetitelji ne mogu razgledati cijeli nacionalni park te to što nisu u mogućnosti vidjeti glavnu vrijednost zbog koje je područje proglašeno nacionalnim parkom. S druge strane PP Učka izdvojen je kao dobar primjer ekološke održivosti zbog otvaranja centra za posjetitelje Poklon koji je izgrađen u potpunosti u skladu s održivim razvojem. Glavna uloga centra je educirati posjetitelje o važnosti očuvanja prirode. Unatoč pojedinim nedostacima parka prirode kao što je onečišćenje pojedinih područja važno je naglasiti kako JU PP Učka pokazuje napore za poboljšanje očuvanošću i održivosti područja kao i turističke ponude.

Vidljive su pozitivne promjene u razvijanju turizma u Istri, a brojna zaštićena područja donose Istarskoj županiji veliki potencijal za daljnji razvoj ekoturizma. Svi posebni oblici turizma, a posebice ekoturizam značajno bi doprinijeli održivom razvoju destinacije. Na kraju se zaključuje kako Istarska županija može postati atraktivna ekoturistička destinacija ukoliko se poduzmu oštrije mjere zaštite okoliša, uvedu vrlo konkretne mjere poticaja ekoturizma te uvedu različiti oblici kontrole kvalitete turističke ponude.

LITERATURA

Knjige:

1. Blažević, I., 1987: *Povijest turizma Istre i Kvarnera*, Otokar Keršovani, Opatija.
2. Brana, S., Čehić, N. Herak, M., i Zahtila, E., 2014: *Zaštićene prirodne vrijednosti Istarske županije*, Javna ustanova Natura Histrica, Pula.
3. Čorak, S. i Mikačić, V., 2006: *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb.
4. Đukić, A., 2001: *Menadžment prirodnih resursa i ekologija u turizmu: metode i modeli*, Veleučilište, Dubrovnik.
5. Geić, S., 2011: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, Split.
6. Pančić Kombol, T., 2000: *Selektivni turizam: uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*, TMCP Sagena d.o.o., Matulji.
7. Radošević, B., 2012: *Selektivni oblici turizma*, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd.
8. Vukonić, B. i Čavlek, N., 2001: *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb.

E-knjige

1. Vojnović, N., 2016: *Održivi turizam unutrašnje Istre*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, dostupno na: https://www.unipu.hr/uploads/media/Nikola_Vojnovic_Odrzivi_turizam_unutrasnje_Istre.pdf, (pristupljeno 15.04.2023.)
2. Vojnović, N., 2017: *Prirodna osnova i turizam*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, dostupno na: https://www.unipu.hr/images/50022829/Nikola_Vojnovic-Prirodna_osnova_i_turizam.pdf, (pristupljeno 03.04.2023.)

Online publikacije, znanstveni radovi i časopisi:

1. Ambrušec, M., Beroš, I., Čorak, S., Ivandić, N. i Marušić, Z., 2020: *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj - TOMAS Hrvatska 2019.*, Institut za turizam, Zagreb, dostupno na: <https://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf>, (pristupljeno 21.04.2023.)

2. Janeš, S., 2015: Hrvatski nacionalni parkovi, *Časopis za mlade matematičare*, vol. 23, no. 91, str. 167-172, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/221318>, (pristupljeno 15.04.2023.)
3. Marković, S., 2019: Istraživanje zadovoljstva posjetitelja zaštićenih područja Istarske županije, *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, vol. 5, no. 2, str. 265-275, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/330058>, (pristupljeno 21.04.2023.)
4. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2022: *Turizam u brojkama 2021.*, Zagreb, dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2022-08/HTZ%20TUB%20HR_%202021.pdf, (pristupljeno 22.04.2023.)
5. Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, 2001: *Prostorni plan Nacionalnog parka „Brijuni“*, Zagreb, dostupno na: https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/Planovi/PPBrijuni//PPBrijuni_tekst.pdf, (pristupljeno 13.05.2023.)
6. Turistička zajednica Istarske županije, 2014: *Master plan Istarske županije 2015.-2025.*, Poreč, dostupno na: file:///C:/Users/AQUA%20CENTAR/Downloads/Master_Plan_Turizma_Istarske_Zupanije_2015-2025-2.pdf, (pristupljeno 23.04.2023.)

Internetski izvori:

1. European Commission Environment:
 - Najčešća pitanja o mreži Natura 2000, https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_hr.htm, (pristupljeno 30.03.2023.)
2. Glas Istre
 - Nova turistička atrakcija kod Rovinja: Otvoren obnovljeni kamenolom Fantazija, jedinstveni spomenik prirode, <https://www.glasistre.hr/istra/foto/-/nova-turisticka-atrakcija-kod-rovinja-otvoren-obnovljeni-kamenolom-fantazija-jedinstveni-spomenik-prirode-807708>, (pristupljeno 27.03.2023.)
 - Oba INHERITURA certifikata dodijeljena za područja u Istri. Luka Budava po očuvanosti prirode uz bok nacionalnim parkovima Kornati i Brijuni, <https://www.glasistre.hr/istra/nakon-kornata-dodijeljena-jos-dva-inheritura-certifikata-oba-za-podrucja-u-istri-luka-budava-po-ocuvanosti-prirode-uz-bok-nacionalnim-parkovima-kornati-i-brijuni-801492>, (pristupljeno 28.04.2023.)
 - Poučna staza „Od kralja do cara“ na Gornjem Kamenjaku. Priča u hodu o nastanku vojnih utvrda do njihove uloge kao važnih staništa za divlje vrste,

<https://www.glasistre.hr/istra/poucna-staza-od-kralja-do-cara-na-gornjem-kamenjaku-736127>, (pristupljeno 01.04.2023.)

- Župan Miletić: „Održivost je ključna da Istra i dalje bude šampion hrvatskog turizma“, <https://www.glasistre.hr/istra/2023/04/06/zupan-miletic-odrzivost-je-kljucna-da-istra-i-dalje-bude-sampion-hrvatskog-turizma-855999>, (pristupljeno 29.04.2023.)

3. Grad Pazin:

- Pazinska jama, <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/pazinska-jama/>, (pristupljeno 28.03.2023.)
- Stablo čempresa u Kašćergi, <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/cempres-u-kascergi/>, (pristupljeno 27.03.2023.)

4. Grad Pula:

- Grad Pula i u 2021. godini financira uređenje park šuma Šijana i Busoler, <https://www.pula.hr/hr/novosti/detail/21909/grad-pula-i-u-2021-godini-financira-uredjenje-park-suma-sijana-i-busoler/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

5. Hrvatska agencija za zaštitu okoliša i prirode:

- Ekološka mreža, <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/ekoloska-mreza>, (pristupljeno 30.03.2023.)

6. Hrvatska turistička zajednica

- U 2022. godini ostvareno više od 104 milijuna noćenja, <https://www.htz.hr/hr-HR/press/objave-za-medije/u-2022-godini-ostvareno-vise-od-104-milijuna-nocenja>, (pristupljeno 22.04.2023.)

7. Istarska županija:

- Zaštićena područja prirode, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/zasticena-podrucja-prirode/>, (pristupljeno 03.04.2023.)

8. Istra ecoxperience:

- Eko događaji, <https://www.istraecoxperience.com/hr/korisne-informacije/eko-manifestacije>, (pristupljeno 30.04.2023.)
- Eko muzeji, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-mjesta/muzeji-i-tematski-parkovi>, (pristupljeno 30.04.2023.)
- Eko plaže u Istri, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-mjesta/eko-plaze-old>, (pristupljeno 30.04.2023.)
- Eko prijateljske aktivnosti, <https://www.istraecoxperience.com/hr/korisne-informacije/eko-prijateljske-aktivnosti>, (pristupljeno 30.04.2023.)
- Eko proizvođači Istra, <https://www.istraecoxperience.com/hr/eko-proizvodjaci>, (pristupljeno 30.04.2023.)

- Eko smještaj, <https://www.istraecoexperience.com/hr/eko-smjestaj>, (pristupljeno 30.04.2023.)
- Istra u Top 100 Destination Sustainability Stories 2021, <https://www.istraecoexperience.com/hr/korisne-informacije/novosti/87>, (pristupljeno 01.04.2023.)

9. Jama Baredine:

- Obilazak, <https://baredine.com/posjetite-nas/cave-sightseeing-tour/>, (pristupljeno 27.03.2023.)

10. Javna ustanova Kamenjak:

- Cjenik, <https://kamenjak.hr/hr/planiraj-posjet/cjenik>, (pristupljeno 01.04.2023.)
- Donji Kamenjak i medulinski arhipelag, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/donji-kamenjak-i-medulinski-arhipelag>, (pristupljeno 01.04.2023.)
- Gornji Kamenjak, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/gornji-kamenjak>, (pristupljeno 01.04.2023.)
- Kašteja, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/kasteja>, (pristupljeno 31.03.2023.)
- O nama, <https://kamenjak.hr/hr/o-nama>, (pristupljeno 30.03.2023.)
- Brdo Soline, <https://kamenjak.hr/hr/zasticena-podrucja/brdo-soline-kod-vinkurana>, (pristupljeno 31.03.2023.)

11. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja:

- Upisnik zaštićenih područja, <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/upisnik-zasticenih-podrucja/1199>, (pristupljeno 04.04.2023.)

12. Nacionalni park Brijuni

- Arheološka tura, <https://www.np-brijuni.hr/hr/planiraj-posjet/izleti/arheoloska-tura>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Dinosauri na Brijunima, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/geolosko-paleontoloska-bastina/dinosauri-na-brijunima>, (pristupljeno 24.04.2023.)
- Dokumenti i izvješća, <https://www.np-brijuni.hr/hr/o-nama/dokumenti-i-izvjesca?page=2>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Kozada, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/kozada>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Kulturno-povijesna baština, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/kulturno-povijesna-bastina>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Kulturno-povijesna baština, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/kulturno-povijesna-bastina>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Mali Brijun, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/mali-brijun>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Marketing plan 2022 NP Brijuni, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwif7K323cT->

[AhXhQeUKHY3ADgcQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.np-brijuni.hr%2Fhr%2Fo-nama%2Fdokumenti-i-izvjesca%2Fmarketing-plan-za-2021-godinu&usg=AOvVaw2nfnlh_cukoDn1qeMUMT-0](https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/opci-podatci-1), (pristupljeno 25.04.2023.)

- Opći podatci, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/opci-podatci-1>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Otočna flora, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/prirodna-bastina/otocna-fauna>, (pristupljeno 24.04.2023.)
- Ptičji park, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/prirodna-bastina/pticji-park>, (pristupljeno 24.04.2023.)
- Sveti Jerolim, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/sv-jerolim>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Ugroze koje prijete prirodi, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-price/ugroze-koje-prijete-prirodi> (pristupljeno 15.04.2023.)
- Vanga, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/vanga>, (pristupljeno 15.04.2023.)
- Veliki Brijun, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/brijunsko-otocje/veliki-brijun>, (pristupljeno 15.04.2023.)

13. Natura Histrica:

- Geološki spomenik prirode Kamenolom Fantazija, <https://www.natura-historica.hr/hr/zasticena-podrucja/geoloski-spomenik-prirode-kamenolom-fantazija-cava-di-monfiorenzo-24>, (pristupljeno 27.03.2023.)
- Poseban ornitološki rezervat Palud, <https://www.natura-historica.hr/hr/posjete/poseban-ornitoloski-rezervat-palud-2>, (pristupljeno 25.03.2023.)
- *Posebni rezervat šumske vegetacije Motovunska šuma*, <https://www.natura-historica.hr/hr/zasticena-podrucja/posebni-rezervat-sumske-vegetacije-motovunska-suma-28>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Spomenik prirode Javor na stanciji Bašarinka, <https://www.natura-historica.hr/hr/zasticena-podrucja/spomenik-prirode-javor-na-stanciji-basarinka-rijedak-primjerak-drveca-30>, (pristupljeno 27.03.2023.)
- Značajni krajobraz Istarske toplice, <https://www.natura-historica.hr/hr/zasticena-podrucja/znacajni-krajobraz-istarske-toplice-13>, (pristupljeno 28.03.2023.)

14. Odsjek za zaštitu prirode i okoliša Istarska županija:

- Ekološka mreža RH, <https://www.istra-istria.hr/hr/podsitoevi/zastita-okolisa/priroda/ekoloska-mreza-rh/>, (pristupljeno 30.03.2023.)

15. Park prirode Učka

- Centar za posjetitelje Poklon, <https://www.pp-ucka.hr/centar-za-posjetitelje-poklon-ucka/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Geologija, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/geologija/>, (pristupljeno 03.04.2023.)
- Godišnji planovi i izvješća, <https://www.pp-ucka.hr/download/godisnji-planovi-i-izvjesca/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

- Klima, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/klima/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Korisne informacije, <https://www.pp-ucka.hr/korisne-informacije/>, (pristupljeno 17.04.2023.)
- Kulturna baština, <https://www.pp-ucka.hr/kulturna-bastina/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Učka outdoor, <https://www.pp-ucka.hr/ucka-outdoor/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Učkarski samanj vraća se na poklon, <https://www.pp-ucka.hr/najava-uckarski-samanj-2022/>, (pristupljeno 28.04.2023.)
- Prirodna baština, <https://www.pp-ucka.hr/prirodna-bastina/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Opće informacije, <https://www.pp-ucka.hr/opce-informacije/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Staze, <https://www.pp-ucka.hr/staze/>, (pristupljeno 02.04.2023.)
- Edukacija, <https://www.pp-ucka.hr/edukacija/>, (pristupljeno 17.04.2023.)

16. Pazinska jama:

- Speleo avantura, <https://pazin-cave.com/hr/>, (pristupljeno 28.03.2023.)

17. Rovinj:

- Park šuma Zlatni rt, <https://www.inforovinj.com/hrv/rovinj/znamenje/punta-corrente.asp> (pristupljeno 29.03.2023.)
- Poseban ornitološki rezervat Palud, <https://www.inforovinj.com/hrv/rovinj/znamenje/palud.asp>, pristupljeno (25.03.2023.)

18. Turistička zajednica grada Poreča

- Jama Baredine, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/prirodne-ljepote/81>, (pristupljeno 27.03.2023.)
- Skupina stabala oko crkvice sv. Ane kraj Červara, <https://www.myporec.com/hr/otkrijte-porec/prirodne-ljepote/84>, (pristupljeno 27.03.2023.)

19. Turistička zajednica grada Pule:

- Park šuma Šijana, <https://www.pulainfo.hr/hr/fun/park-suma-sijana/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

20. Turistička zajednica grada Rovinja

- Rovinjski otoci i priobalno područje, <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/priroda/rovinjski-otoci>, (pristupljeno 28.03.2023.)

21. Turistička zajednica Istre:

- Pazinska jama, <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/zelena-istra/prirodne-atrakcije/1022>, (pristupljeno 28.03.2023.)
- Pješačka staza: Labin-Rabac-Prklog, <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/sport-i-outdoor/pjesacenje/1336>, (pristupljeno 28.03.2023.)

22. Turistička zajednica središnje Istre

- Poučno-pješačka staza Pazinska jama, <https://central-istria.com/aktivnosti/pjesacenje/poučno-pjesacka-staza-pazinska-jama>, (pristupljeno 28.03.2023.)

23. Vrsar:

- Limski zaljev, <https://infovrsar.com/dozivi/prirodne-ljepote/limski-zaljev/>, (pristupljeno 29.03.2023.)

POPIS PRILOGA

Popis slika:

Slika 1. Karta zaštićenih područja Istarske županije.....24

Popis tablica:

Tablica 1. Broj posjetitelja i ostvarenih turističkih noćenja u Nacionalnom parku Brijuni od 2018. do 2022. godine.....55

Tablica 2. SWOT analiza Istarske županije kao ekoturističke destinacije.....63

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se analizom razvijenosti ekoturizma u Istarskoj županiji. Ekoturizam je poseban oblik turizma u kojem je naglasak na boravku turista u prirodnoj i nezagađenoj okolini, posebice u područjima s određenom vrstom zaštite. Ciljevi ekoturizma obuhvaćaju doprinos održivom razvoju određenog područja i lokalne zajednice, minimiziranje negativnih učinaka na tom području te podizanje svijesti o važnosti zaštite okoliša. U radu su detaljno objašnjena obilježja ekoturizma te su opisane aktivnosti i ponašanje ekoturista. Prikazan je povijesni razvoj ekoturizma. Ekoturizam se u Istarskoj županiji odvija u zaštićenim područjima, iako niti tamo nisu zadovoljeni svi kriteriji ekoturizma. Istarska županija je bogata zaštićenim prirodnim područjima koja će se detaljno opisati u radu. Detaljna turistička valorizacija zaštićenih područja prikazana je na odabranim primjerima Nacionalnog parka Brijuni te Parka prirode Učka. Analizirano je zadovoljstvo posjetitelja zaštićenih područja te je prikazana SWOT analiza Istarske županije kao ekoturističke destinacije. Radom su potvrđene početne hipoteze o tome kako je Istarska županija bogata zaštićenim područjima koja nisu adekvatno turistički valorizirana, a destinacija ima veliki potencijal za razvoj ekoturizma koji doprinosi održivom razvoju.

Ključne riječi: Istarska županija, ekoturizam, priroda, okoliš, zaštićena područja, očuvanje okoliša, održivi razvoj

SUMMARY

This graduate thesis deals with analysis of the development of ecotourism in Istrian County. Ecotourism is one of the selective forms of tourism in which tourists stay in a natural and unpolluted environment, especially in protected areas. Goals of ecotourism are contributing to the sustainable development of a certain area and local community, minimizing negative effects in that area and raising awareness of the importance of environmental protection. Characteristics of ecotourism are described in this paper. Also, behavior of ecotourists and their activities during the travel are explained. The historical development of ecotourism is described. Ecotourism in Istrian County takes place in protected natural areas, although not all features of ecotourism are fulfilled there. The Istrian County is rich in protected natural areas and they will all be described in this paper. Tourist valorization of protected areas is analyzed with selected examples of Brijuni National Park and Učka Nature Park. It is analyzed if the visitors are satisfied with their visit in natural protected areas. Also, at the end there is SWOT analysis of ecotourism in Istrian County. This paper confirms initial hypotheses that in Istrian County there are a lot of protected natural areas but they are not properly valorized for tourism. Istrian County has a big potential for developing ecotourism that would contribute to the sustainable development of this touristic destination.

Key words: Istrian County, ecotourism, nature, environment, protected areas, environmental protection, sustainable development